

Utländsk arbetskrafts påverkan på byggbranschen

- **En studie över hur utländsk arbetskraft påverkar säkerheten på svenska byggarbetsplatser**

**LUNDS
UNIVERSITET**

Lunds Tekniska Högskola

**LTH Ingenjörshögskolan vid Campus Helsingborg
Avdelning för byggproduktion**

Examensarbete:
Gustaf Thor
Viktor Westin

© Copyright Gustaf Thor, Viktor Westin. 2024

LTH Ingenjörshögskolan vid Campus Helsingborg
Lunds universitet
Box 882
251 08 Helsingborg

LTH School of Engineering
Lund University
Box 882
SE-251 08 Helsingborg
Sweden

Tryckt i Sverige
Media-Tryck
Biblioteksdirektionen
Lunds universitet
Lund 2024

Sammanfattning

I studien undersöks utmaningar och förbättringsförslag relaterade till arbetsmiljö, säkerhet och kommunikation inom byggindustrin för utländska arbetstagare, med extra fokus på länderna Polen och Litauen. Fri rörlighet för arbetstagare inom EU, som fastställs av artikel 45 i EUF-fördraget, möjliggör lika tillgång till både arbetsmöjligheter och behandling oavsett nationalitet. Syftet med studien är att undersöka hur användningen av utländsk arbetskraft påverkar säkerheten på svenska byggarbetsplatser, med fokus på kulturella skillnader och kommunikationssvårigheter. Målsättningen är att belysa hur dessa skillnader påverkar säkerheten och att föreslå lösningar på de problem som uppstår i branschen.

Studien kombinerar är kvantitativ och kvalitativ forskningsmetod för att undersöka säkerheten på svenska byggarbetsplatser med utländsk arbetskraft. Kvantitativ forskning innebär mätningar och statistiska analyser för att undersöka objektiva data, medan kvalitativ forskning fokuserar på att förstå djupgående förhållanden genom insamling av mjuka data. Datainsamlingen gjordes genom litteraturstudier, enkäter och intervjuer. Enkäter användes för att få en översikt över åsikter och kunskaper, medan intervjuerna gav djupare insikter. Studien säkerställa validitet genom logisk analys och jämförelser.

Studien belyser flera utmaningar, inklusive språkbarriärer och bristande efterlevnad av arbetsmiljölagar. Detta görs genom problemformuleringarna *hur påverkar språkbarriären säkerheten på byggarbetsplatsen, vad är skillnaden i arbetskultur mellan utländska och svenska arbetstagare inom byggbranschen, finns det någon skillnad gällande arbetsmiljö mellan utländska och svenska arbetstagare, på vilket sätt och vilka åtgärder kan vidtas för att förbättra säkerheten för utländska arbetstagare.*

På byggarbetsplatser talas det ofta flera språk, vilket skapar utmaningar för säkerheten och kommunikationen och kan medföra både missförstånd och olyckor. Skillnader i arbetskultur mellan svenska och utländska arbetstagare är tydliga, där utländska arbetstagare tenderar att följa säkerhetsregler sämre, samt har en annorlunda prioritering när det kommer till kvalitet i förhållande till effektivitet. Dessutom tyder studien även på att arbetsmiljön för de utländska arbetstagarna är, i större utsträckning sämre, än för de svenska arbetstagarna. Troligtvis beror denna skillnad på just arbetskulturen men även på både sämre arbetsvillkor och ett kunskapsglapp när det kommer till arbetsmiljöregler och vilka rättigheter varje enskild individ har.

Förbättringsförslag inkluderar tydligare regler och ansvarsfördelning för byggherrar, projektörer och byggarbetsmiljösamordnare, samt ökad uppmärksamhet på den "grå sektorn". För att förbättra säkerheten på byggarbetsplatsen nämns bättre kommunikation och utbildning samt förbättrade arbetsvillkor, både när det gäller löner och arbetssäkerhet, som lösningsförslag. När det gäller kommunikation handlar förslagen framför allt om tydliga instruktioner, men även att ställa krav på språkkunskaper. Ekonomiska incitament föreslås som en del av lösningen, där ekonomiska förmåner kan delas ut för att uppmuntra eller motivera förbättrade arbetsvillkor. Genom att identifiera och åtgärda dessa utmaningar kan byggindustrin skapa en säkrare och mer effektiv arbetsmiljö för samtliga arbetstagare, oavsett nationalitet.

Nyckelord: Utländsk arbetskraft, Språkbarriär, Arbetskultur, Arbetsmiljö, Byggindustrin, Säkerhet

Abstract

The study examines challenges and improvement suggestions related to the work environment, safety, and communication within the construction industry for foreign workers, with a particular focus on Poland and Lithuania. The free movement of workers within the EU, as established by Article 45 of the treaty on the functioning of the European Union, ensures equal access to both employment opportunities and treatment regardless of nationality. The aim of the study is to investigate how the use of foreign labour impacts safety on Swedish construction sites, with a focus on cultural differences and communication difficulties. The goal is to highlight how these differences affect safety and to propose solutions to the problems that arise in the industry.

The study combines quantitative and qualitative research methods to examine safety on Swedish construction sites with foreign labour. Quantitative research involves measurements and statistical analyses to examine objective data, while qualitative research focuses on understanding in-depth relationships through the collection of soft data. Data collection was carried out through a literature study, surveys, and interviews. Surveys were used to gain an overview of opinions and knowledge, while the interviews provided deeper insights. The study ensured validity through logical analysis and comparisons.

The study highlights several challenges, including language barriers and non-compliance with work environment laws. This is addressed through problem statements such as *how the language barrier affects safety on construction sites, what the difference in work culture is between foreign and Swedish workers in the construction industry, whether there is a difference in the work environment between foreign and Swedish workers, in what way and what measures can be taken to improve safety for foreign workers.*

On construction sites, multiple languages are often spoken, creating challenges for safety and communication, leading to misunderstandings and accidents. Differences in work culture between Swedish and foreign workers are evident, with foreign workers tending to follow safety regulations less strictly and having different priorities regarding quality versus efficiency. Moreover, the study indicates that the work environment for foreign workers is generally worse than for Swedish workers. This difference is likely due to work culture but also to poorer working conditions and a knowledge gap regarding work environment regulations and individual rights.

Improvement suggestions include clearer rules and distribution of responsibilities for developers, construction planner, and construction safety coordinators, as well as increased attention to the "grey sector." To improve safety on construction sites, better communication and education, along with improved working conditions in terms of wages and job safety, are proposed as solutions. Regarding communication, the suggestions primarily concern clear instructions but also the requirement of language skills. Economic incentives are proposed as part of the solution, where financial benefits can be awarded to encourage or motivate improved working conditions. By identifying and addressing these challenges, the construction industry can create a safer and more efficient work environment for all workers, regardless of nationality.

Keywords: Foreign labour force, Language barrier, Work culture, Work environment, The construction industry, Safety

Förord

Detta examensarbete skrevs under vårterminen 2024, som ett avslut på tre års studier till Högskoleingenjör i byggteknik med inriktning mot arkitektur vid Lunds Tekniska Högskola. Vi vill börja med att tacka vår handledare Urban Persson på institutionen för byggproduktion, LTH. Hans stöd har varit ovärderligt under hela processen, och vi är tacksamma för alla de värdefulla råd som vi fått. Vi vill även tacka samtliga personer som valde att delta i våra intervjuer, ert bidrag med kunskap inom byggbranschen har varit avgörande för att få en fördjupad förståelse för ämnet. Ett speciellt tack vill vi rikta till Olexander, för att ha delat med sig av information och upplevelser från en utländsk arbetstagare i Sverige, vilket har bidragit till en ökad förståelse. Vi vill också rikta ett tack till alla de som tagit sig tid att svara på vårt frågeformulär, vilket har bidragit till att ge oss en bredare förståelse av ämnet, men också väldigt bra förslag på lösningar. Dessutom vill vi tacka Filip Astner, bibliotekarie för LTH vid Campus Helsingborg, som med ett otroligt engagemang hjälpt oss mycket, framför allt när det kommer till inhämtandet av information. Vi är också tacksamma gentemot vår examinator, Radhlinah Aulin, för att hon tagit sig tid att läsa igenom och bedöma vårt examensarbete.

Slutligen vill vi rikta ett varmt tack till alla våra vänner och klasskamrater som har gjort dessa tre år till otroligt minnesvärda år som vi kommer att ta med oss hela livet!

Lund, maj 2024

Innehållsförteckning

1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och målsättning	2
1.3 Problemformulering.....	2
1.4 Avgränsningar	2
1.5 Terminologi.....	3
2 Metod	4
2.1 Tillvägagångssätt	4
2.2 Litteraturstudie	4
2.3 Undersökning genom enkät.....	5
2.4 Undersökning genom intervjuer	6
2.5 Validitet och reliabilitet	7
2.6 Källkritik.....	8
3 Teori.....	9
3.1 Fri rörelse inom europiska unionen	9
3.2 Utstationering.....	10
3.3 Arbetsmiljölagen.....	11
3.4 Byggherreansvar.....	12
3.5 Olyckor på arbetsplatsen för utländska arbetstagare	13
3.6 Kulturella skillnader	15
3.7 Språkbarriärer.....	16
3.8 Vad det finns för lösningar i branschen idag	17
3.8.1 Samordning.....	17
3.8.2 Alternativa lösningar	17
4 Enkätundersökning	17
5 Intervjuer	23
5.1 Anledning till att utländsk arbetskraft är vanlig inom svenska byggindustrin	23
5.2 Språkbarriären och hur den påverkar säkerheten	23
5.3 Arbetskulturella skillnader gällande arbetsmiljö	24
5.4 Säkerhetstänk och arbetsmiljö	24
5.5 Vad det finns för lösningar.....	24
6 Analys	25
6.1 Hur påverkar språkbarriären säkerheten på byggarbetsplatsen?.....	25
6.2 Skillnad i arbetskultur mellan utländska och svenska arbetstagare inom byggbranschen	26
6.3 Skillnad i arbetsmiljö mellan utländska och svenska arbetstagare	27
6.4 Vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra säkerheten för utländska arbetstagare.....	27
7 Diskussion	28

7.1 Reflektioner	28
7.2 Hur påverkar språkbarriären säkerheten på byggarbetsplatsen?	29
7.3 Vad är skillnaden i arbetskultur mellan utländska och svenska arbetstagare inom byggbranschen?..	29
7.4 Finns det någon skillnad gällande arbetsmiljö mellan utländska och svenska arbetstagare? På vilket sätt?	30
7.5 Vilka åtgärder kan vidtas för att förbättra säkerheten för utländska arbetstagare?	30
8 Slutsats.....	31
8.1 Hur påverkar språkbarriären säkerheten på byggarbetsplatsen?	31
8.2 Vad är skillnaden i arbetskultur mellan utländska och svenska arbetstagare inom byggbranschen?..	31
8.3 Finns det någon skillnad gällande arbetsmiljö mellan utländska och svenska arbetstagare? På vilket sätt?	31
8.4 Vilka åtgärder kan vidtas för att förbättra säkerheten för utländska arbetstagare?	31
9 Förslag till fortsatt arbete.....	32
Referenser	33
Bilagor:.....	38
Bilaga 1	38
Bilaga 2	41

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Fri rörelse har varit en grundprincip inom EU från början vilket är fastställt i artikel 45 i EUF-fördraget (Europaparlamentet, 2023). Detta medför att samtliga EU-länder samt EFTA-länder inte får diskriminera i någon form, såsom begränsa arbetsmarknaden för endast egna medborgare. När en medborgare från ett annat land arbetar i Sverige för ett utländskt företag räknas de som utstationerade. År 2023 uppskattades antalet utstationerade personer i Sverige till 74 343 (Arbetsmiljöverket, 2024a), av dessa arbetade 32 573 (43%) inom byggverksamhet. År 2021 uppgick mängden förvärvsarbetare inom byggindustrin till 373 000 (Byggföretagen, 2023), vilket innebär att ungefär var elfte förvärvsarbetare inom byggindustrin är en utstationerad person.

En undersökning gjord av Byggarbetaren visar tydligt på att arbetsmiljön för utländska byggnadsarbetare är avsevärt längre än arbetsmiljön för svenska byggnadsarbetare (Byggnadsarbetaren, 2007). Dåligt fallskydd, eller inget fallskydd alls, var den största bristen av arbetsmiljö på byggarbetsplatser med utländsk arbetskraft. Det finns även kulturella skillnader när det kommer till arbetskulturen, inom polsk arbetskultur är det lägre säkerhetstänk medan den svenska arbetskulturen innebär ett högt säkerhetstänk (Aulin & Hansson, 2008). Även kommunikationssvårigheter, på grund av språkbarriärer, resulterar ofta i mindre säkra byggarbetsplatser. I en studie som undersökte hur språkbarriären påverkar byggarbetsplatsen, hävdade nästan hälften av de svarande att de missförstått instruktioner relaterade till arbetet på grund av sin bristfälliga behärskning av det inhemska språket (Trajkovski och Loosemore, 2006). Dessutom medgav även två tredjedelar att de hade gjort misstag vid något tillfälle på grund av språkbarriären.

Mellan åren 2014 och 2023 förlorade 53 utstationerade personer livet i Sverige (Arbetsmiljöverket, 2024b). Den siffran berättar däremot inte hela sanningen, då utstationerade personer endast innefattar personer som arbetar för ett utländskt företag i Sverige. Det betyder att den statistiken inte innefattar utländska arbetstagare som arbetar för svenska bolag, och vilket blir ett mörkertal i just denna statistik. Ett exempel på detta är den omskrivna hissolyckan i Sundbyberg, i december 2023, där 5 personer miste livet (Andersen, 2023). Av de 5 omkomna, saknade 4 svenskt medborgarskap. Men eftersom företaget som de var anställda på, var svenskregistrerat, återfinns inte denna dödsolycka i statistiken som nämndes ovan.

1.2 Syfte och målsättning

Syftet med studien är att undersöka hur utländsk arbetskraft påverkar säkerheten på svenska byggarbetsplatser. Studiens två fokusområden är hur kulturella skillnader och kommunikationssvårigheter, på grund av språkbarriärer, mellan utländsk och svensk arbetskraft påverkar säkerheten.

Målsättningen med studien är att uppmärksamma hur kulturella och språkmässiga skillnader mellan svensk och utländsk arbetskraft påverkar säkerheten i byggindustrin, men också att presentera lösningsförslag till problematiken som finns ute i branschen idag.

1.3 Problemformulering

- Hur påverkar språkbarriären säkerheten på byggarbetsplatsen?
- Vad är skillnaden i arbetskultur mellan utländska och svenska arbetstagare inom byggbranschen?
- Finns det någon skillnad gällande arbetsmiljö mellan utländska och svenska arbetstagare? På vilket sätt?
- Vilka åtgärder kan vidtas för att förbättra säkerheten för utländska arbetstagare?

1.4 Avgränsningar

- Studien kommer enbart fokusera på hur utländsk arbetskraft, på grund av språkbarriären, påverkar kommunikationen på byggarbetsplatsen ur ett säkerhetstänk och tar inte upp hur detta bidrar till en mindre effektiv och dyrare arbetsplats.
- Studiens fokus ligger på hur utländsk arbetskraft påverkar säkerheten inom byggbranschen och fokus kommer att ligga där, med ett fåtal exempel om hur utländsk arbetskraft påverkat säkerheten i andra branscher.
- Studien grundar sig i hur det ser ut i den svenska byggindustrin och kommer därför inte att ta upp hur den utländska arbetskraften påverkar andra länders byggindustri.
- Studien tar bara översiktligt upp varför det finns en så stor andel utländsk arbetskraft i Sverige och går inte in på djupare förståelse. Detta då fokuset ligger på hur den svenska byggindustrin påverkas av den utländska arbetskraften.

1.5 Terminologi

AFS: Arbetsmiljöverkets författningssamling (Arbetsmiljöverket, 2023a).

AML: Arbetsmiljölagen (Arbetsmiljölagen 1977:1160).

Baltiska länderna: Lettland, Estland, Litauen (Andrae, 2022).

Bas-P: Byggarbetsmiljösamordnare för projekteringen av arbetet/byggnationen (Arbetsmiljöverket, 2024c).

Bas-U: Byggarbetsmiljösamordnare för utförandet av arbetet/byggnationen (Arbetsmiljöverket, 2024c).

Beställare: Beställare är en eller flera fysiska eller juridiska personer som beställer projektet. (Tonnquist, 2004).

EFTA-länderna: Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz (Europeiska kommissionen, 2024).

EU: Europeiska unionen (Landguiden, 2023).

EUF-fördraget: Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUR-Lex, 2012).

“Grå sektorn”: Är en sektor som innehåller företag med både sämre villkor och lägre löner, och som varken vill eller kan skapa ett bra arbetsliv (Bergsten, 2012).

ID06: ID06 är en svensk standard för elektronisk identifikation och tillträdeskontroll för bygg- och anläggningsplatser. ID06 används som närvaroregistrering av personer i arbetsplatsens personalliggare, digitalisering av arbetares utbildningsbevis och inpasserings- och låsfunktioner i lokala system (ID06, 2024).

Årsarbetare: Antalet årsarbetare beräknas genom att summera den faktiska sysselsättningsgraden för månadsavlönade och arbetade timmar för timavlönade, omräknat till heltidsanställning. (SKR, 2017)

2 Metod

I detta kapitel presenteras studiens tillvägagångssätt och metodval noggrant för att säkerställa deras lämplighet för att besvara forskningsfrågorna och uppfylla det övergripande syftet. Efter att ha fastställt metodvalen beskrivs och motiveras tillvägagångssättet vid insamlingen av data för att slutligen motivera valet av källor samt kritiken mot de valda källor som kan ha påverkat resultatet av studien.

2.1 Tillvägagångssätt

Att använda både kvantitativ och kvalitativ inriktad forskning för att komplettera varandra är inte ovanligt inom praktiskt forskningsarbete (Davidson & Patel, 2019). Med kvantitativ inriktad forskning menas *“sådan forskning som innebär mätningar vid datainsamlingen och statistiska bearbetnings- och analysmetoder och avser att belysa frågor som rör mängd, frekvens, samband mellan variabler orsak och verkan”*. Kvantitativ forskning handlar alltså om att mäta och kvantifiera fenomen, variabler och samband och syftar framför allt till sådant som kan mätas och beskrivas med siffror, alltså saker som är “objektiva”. Vid kvalitativ inriktad forskning däremot, ligger fokus på att förstå djupgående förhållanden och “mjuk” data. Kvalitativ forskning används i större utsträckning när en djupare helhetsbeskrivning eftersträvas, vilket ofta innebär att kontexten till varför det studerade ämnet finns, tas i hänsyn till (Davidson & Patel, 2019).

För att svara på frågeställningarna i studien har datainsamling genom litteraturstudier med hjälp av dokument, enkätundersökning och intervjuer gjorts. Både kvantitativ och kvalitativ inriktad forskning har använts för att möjliggöra att frågeställningarna kan besvaras. Intervjuer är vanligt förekommande inom kvalitativ forskning och enkäter används ofta som en del av kvantitativ forskning (Davidson & Patel, 2019).

2.2 Litteraturstudie

En litteraturstudie har utförts med hjälp av datainsamling genom dokument. Ordet dokument syftar traditionellt till information som antingen har tryckts eller nedtecknas (Davidson & Patel, 2019). Idag betyder beteckningen “dokument” allt ifrån bild- och ljuddokument, såsom filmer och cd-skivor, till statistik och nyhetsartiklar. Syftet med litteraturstudien är att identifiera, sammanfatta och analysera befintlig forskning och litteratur om det specifika ämnet. Samt att skapa en förståelse för vilken forskning som finns inom ämnet, för att sedan kunna jämföra det med svaren som framkommer från enkätundersökningen och intervjuerna.

Datainsamling kan ske med hjälp av både primärkällor och sekundärkällor. Primärkällor är ögonvittnesskildringar eller förstahandsrapporteringar (Davidson & Patel, 2019), vilket betyder att det är en förstahandskälla som innehåller information som skapades eller observerades direkt av personer som var närvarande vid händelsen. En primärkälla kan till

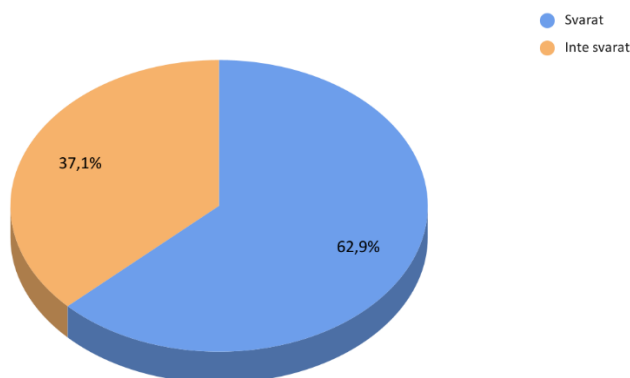
exempel vara ett originaldokument eller en intervju. Sekundärkällor däremot är egentligen alla andra källor som inte kan klassas som en primärkälla, det kan till exempel vara en sammanställning av primärkällor eller en litteraturstudie.

2.3 Undersökning genom enkät

I denna studie gjordes en enkätundersökning av typen surveyundersökning. En surveyundersökning används för att samla in data som ger en översiktlig bild av människors åsikter, inställningar och kunskaper. Genom att analysera svar från olika deltagare eftersträvas att få en bild som representerar den undersökta populationen (Biemer & Lyberg, 2003). Metoden bygger på två tekniker som man sedan kombinerar, att samla information genom att fråga människor och slumpurval (Ekström & Larsson, 2013). Slumpurval syftar på att en mindre grupp människor representerar en större population. Surveyundersökningar är oftast den bästa metoden för att undersöka beteenden och attityder hos en grupp människor och används som kvantitativ vetenskaplig metod för att ta fram ett empiriskt vetenskapligt resultat. Empiri betyder ungefär erfarenhet och empirisk kunskap innebär kunskap som är baserat på erfarenhet genom observationer av verkligheten (Davidson & Patel, 2019). Vid enkätundersökningen användes både vetenskapliga kvantitativa och kvalitativa metoder kombinerat.

I denna studie har både postenkät och webbenkät använts för att få in så många svar som möjligt, detta för att få fram en så nära bild av verkligheten som möjligt. Enkäten skickades ut till personer med olika roller inom byggbranschen nationaliteter för att få en så genomgående och korrekt inblick i hur säkerheten på byggarbetsplatsen påverkas av utländsk arbetskraft. Syftet med enkäten var att få en kännedom över hur utländsk arbetskraft påverkar säkerheten på byggarbetsplatserna idag eller rättare sagt hur arbetarna och tjänstemännen upplever att de påverkar. Enkäten användes också för att se om de intervjuade anser att det finns en skillnad mellan utländsk och svensk arbetskraft när det kommer till säkerhet och om sådant är fallet, vad det kan bero på.

En viktig del i en surveyundersökning är svarsfrekvensen. Totalt skickades 89 stycken frågeformulär ut, till ett 20-tal företag. Av dessa kom 56 svar in, vilket ger en svarsfrekvens på 63 % som visas i figur 1 nedanför. För samhällsvetenskapliga postenkäter anses 65-70 % vara ett normalfall (Ekström & Larsson, 2013), medans i en undersökning som jämförde "webbaserade enkäter skickats till högskolestuderanden" visar att medelvärdet av svarsfrekvensen för de undersökta enkäterna var 42 % (Hansson, 2006). En svarsfrekvens på 62,9 % för en kombinerad post- och webbenkätundersökning kan därför anses vara en bra svarsfrekvens.

Figur 1. Svarsfrekvens från enkätundersökningen

De personer som inte svarar på frågorna i en surveyundersökning kallas bortfall (Ekström & Larsson, 2013). Bortfall kan delas in *naturliga bortfall* och *externa bortfall*, där naturliga bortfall syftar till personer som aldrig borde fått enkäten, till exempel i detta fall “personer som inte arbetar i byggbranschen”. Det externa bortfallet syftar till att personer på grund av ovilja, ointresse eller tidsbrist inte svarar på enkäten. I denna enkätundersökning handlar det enbart om externt bortfall då alla som fått tillgång till enkäten arbetar på något sätt inom byggbranschen.

2.4 Undersökning genom intervjuer

Syftet med att en kvalitativ intervju är “att upptäcka och identifiera egenskaper och beskafter hos något” (Davidson & Patel 2019). Det kan handla om en persons uppfattning om något och är därför viktigt att aldrig formulera några svarsalternativ för den intervjuade, då detta kan innebära att informationen som framkommer inte faktiskt är den intervjuades uppfattning om det specifika ämnet. I denna studie har intervjuerna skett genom personliga intervjuer i form av samtalsintervjuer. Syftet med en samtalsintervju är att få djupare förståelse för den intervjuades erfarenheter genom dialog och en slags "förhandling" mellan intervjuaren och den intervjuade (Ekström & Larsson, 2013)

Intervjuerna i den studie har utförts med personer med olika typer av roller inom byggbranschen, detta för att försöka få en sådan bred och korrekt bild av verkligheten som möjligt. Nedanför beskrivs yrkesroll och nationalitet för de fyra intervjuade personerna, samt en kort beskrivning om det företag de arbetar för:

Orsaken till att dessa intervjuer genomfördes var att det var just dessa personer som svarade på inbjudan. De ledande svenska företagen avböjde att delta. Dessutom fanns det tidsbegränsningar som påverkade möjligheten att genomföra ytterligare intervjuer.

Platschef i Stockholm, Företag; Gärhovs bygg, Nationalitet: Svensk.

Projektledare i Stockholm, Företag; Gärhovs bygg, Nationalitet: Svensk.

Respondenterna ansvarade för ett större projekt där en ICA Maxi byggs värt ca 800 miljoner kronor. Gärhovs Bygg är ett före detta entreprenadbolag. De omsatte 1,6 miljarder kronor 2022. Men de begärde konkurs 2024-04-26, tre dagar efter intervjun. Företaget jobbar framför allt med projekt i Jönköping där de var den största entreprenadfirman i Jönköpings län. De har även många projekt i Stockholm, Linköping och Växjö.

Montör & snickare, Företag: Perssons bygg & Smide, Nationalitet: Ukrainsk, har uppehållstillstånd. Respondenten är montör på ett projekt i Borås där en padelhall byggs. Perssons Bygg och Smide är ett smidesföretag som omsatte 82 miljoner kronor 2022. De bygger framför allt lagerlokaler i stål med färdiga väggelement. De har även egen tillverkning av stålpelare och medföljande plåt. De har arbeten över större delen av Sverige, i städer som Kungälv, Stockholm, Ulricehamn och Ronneby.

Distriktschef Göteborg, Företag: H2 Entreprenad, Nationalitet: Svensk.

Respondenten är ansvarig över flera projekt samtidigt. H2 Entreprenad, även kallat Hanssons Hus Entreprenad AB, är ett entreprenadföretag som omsatte runt 1,4 miljarder kronor 2023. De bygger först och främst fastighetshus och har olika uppdrag över Sverige men är störst i städer såsom Göteborg, Stockholm och Ulricehamn.

Projektledare, Hökerum Bygg, Nationalitet: Svensk.

Platschef Företag: Hökerum Bygg, Nationalitet: Svensk.

Respondenterna inväntar ett nytt lagerprojekt i Stockholm. Hökerum Bygg är ett byggföretag, de omsatte ca 1,2 miljarder 2022. Den vanligaste entreprenaden är större lägenhetsprojekt, men de tar sig även an lagerlokaler. Företaget verkar med olika projekt över hela Sverige.

2.5 Validitet och reliabilitet

När ett datainsamlingsinstrument konstrueras för att användas till en kvantitativ undersökning uppstår ett problem. Det kan nämligen vara så att informationen som kommer in, kanske inte är den information som efterfrågas (Davidson & Patel 2019). Det gäller alltså att veta att det som undersöks är det som är tänkt att undersökas, alltså att det finns bra validitet. Validitet är ett begrepp inom forskning och mätning som syftar på hur väl en studie eller ett instrument faktiskt mäter det den är avsedd att mäta och det går att i mer vardagligt språk kalla det giltighet (Ekström & Larsson, 2013). Det finns två enklare sätt att kontrollera att en god validitet uppnås, *innehållsvaliditet* och *den samtidiga validiteten* (Davidson & Patel, 2019). I denna studie har både *innehållsvaliditet* och *den samtidiga validiteten* använts för att säkerställa att en "god validitet" uppnås. Innehållsvaliditet kan åstadkommas genom en logisk analys av det "instrument som använts". Det bygger på att, genom en litteraturstudie, finna begrepp som är användbara för det studerade området, som sedan omvandlas till variabler som kan användas för att framställa frågor till en enkätundersökning eller intervju. Det går dessutom att säkerställa innehållsvaliditeten genom att låta frågorna granskas av insatta personer, i detta fall vår handledare. *Den samtidiga validiteten* innebär i stället att genom att jämföra resultatet från "instrumentet" med en annan källa kan kontrollera att det faktiskt mäter det som det är avsett att mäta. Det kan till exempel göras genom att man kontrollerar svaren från en enkätundersökning eller observationer med svaren från en intervju.

Reliabilitet handlar däremot om att utförandet av undersökningen sker på ett pålitligt sätt (Davidson & Patel, 2019), och kan i mer vardagligt språk kallas tillförlitlighet (Ekström & Larsson, 2013). En hög reliabilitet innebär att en mätning är stabil och att resultaten är pålitliga. För att mäta om en kvantitativ enkätundersökning är tillförlitlig kan man ge samma enkät till samma grupp personer under olika tillfällen, och undersöka hur bra resultaten överensstämmer med varandra. Vid denna studie fanns inte tiden till det, vilket gjorde det svårt att mäta reliabiliteten av enkätundersökningen.

2.6 Källkritik

Denna studie är baserad på kvalitativa intervjuer och det är därför viktigt att förstå att viss information kan saknas och att vissa tolkningar av svaren kan vara felaktiga. Intervjuaren tolkar svaren utifrån sin egen uppfattning, vilket kan påverkas av deras förväntningar och förutfattade meningar om ämnet. Det är därför viktigt att intervjuaren har ett mottagligt förhållningssätt mot informationen som den intervjuade framför, för att säkerställa en så objektiv bild som möjligt. Även gester och liknande, som kan ha betydelse för att kontexten, försvinner vid transkribering.

Eftersom både undersökningen genom intervjuer och undersökningen genom enkät baseras på människors erfarenhet, kommer åsikterna och uppfattningen påverkas av varje individs allmänna världsbild och livssyn, värderingar och perspektiv.

När intervju används som en del av en undersökning, är det viktigt att beakta den förväntan som den intervjuade har på intervjuaren. Vilket innebär att den intervjuade ibland kan utforma sina svar med hänsyn till vad de tror att intervjuaren vill höra. Detta kan vara problematiskt och kräver att intervjuaren aktivt arbetar för att undvika detta så långt det är möjligt.

En del av litteraturstudien bygger på inhämtande av information från nyhetsartiklar och dylikt, detta för att få en bild av dagsläget, men även hitta konkreta exempel från byggbranschen. Denna information kan vara svår att hitta någon annanstans, vilket var anledningen till att just nyhetsartiklar användes. Information är inte lika hårt granskat som andra källor, till exempel vetenskapliga artiklar eller böcker och studentlitteratur. Detta innebär att det kan finnas information i nyhetsartiklarna som inte är helt korrekta och därför tappar i trovärdighet.

3 Teori

Under detta kapitel kommer resultatet av litteraturstudien presenteras. Genom att identifiera, sammanfatta och analysera den befintliga forskningen skapas en grundförståelse för ämnet. Teorin jämförs sedan med enkätundersökning och intervjuer för att besvara problemformuleringarna.

3.1 Fri rörelse inom europeiska unionen

Fri rörlighet för arbetstagare har varit en grundprincip för EU sedan unionen bildades och fastställs i artikel 45 i EUF-fördraget. (Europaparlamentet, 2023). Detta innebär att samtliga EU-länder, samt EFTA-länderna (Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz) inte får tillämpa någon form av diskriminering, såsom att begränsa tillgången till arbetsmöjligheter till endast medborgare i det egna landet eller kräva språkkunskaper utöver vad som är rimligt och nödvändigt för den aktuella tjänsten. Alla medborgare inom EU och EFTA-länderna måste behandlas på samma sätt när det kommer till tillgång till anställning och utbildning samt arbetsvillkor (EUR-Lex, 2020). Förutom detta har en mobil arbetstagare rätt till samma stöd från den nationella arbetsförmedlingen, i Sverige "Arbetsförmedlingen", som medborgarna i det land de väljer att arbeta i (Europaparlamentet, 2023). Utöver det har de även rätt till att vistas i detta land tillräckligt länge för att aktivt ansöka om jobb och få en anställning. Detta gäller oberoende vilken typ av anställning det är.

Reglerna för sysselsättning, likabehandling och arbetstagares familjer fastställs i EU-förordningen nr 492/2011. Förordningen har gällt sedan den 16 juni 2011 och ersatte den föregående förordningen (EEG) nr 1612/68 (EUR-Lex, 2020).

I maj 2004 anslöt sig bland annat länderna Litauen och Polen till EU (Eurostat, 2020). Detta har inneburit en stor förändring för den svenska byggindustrin, då det framför allt är från dessa länder som de utstationerade arbetstagarna inom byggindustrin kommer ifrån (Arbetsmiljöverket, 2023b). Av Polens 12 152 utstationerade arbetstagare i Sverige 2023 (de landen med flest utstationerade arbetstagare 2023 i Sverige), arbetade cirka 8800 personer inom byggverksamhet. Från Litauen var 9 469 personer utstationerade i Sverige 2023, varav cirka 6800 arbetade inom någon form av byggverksamhet.

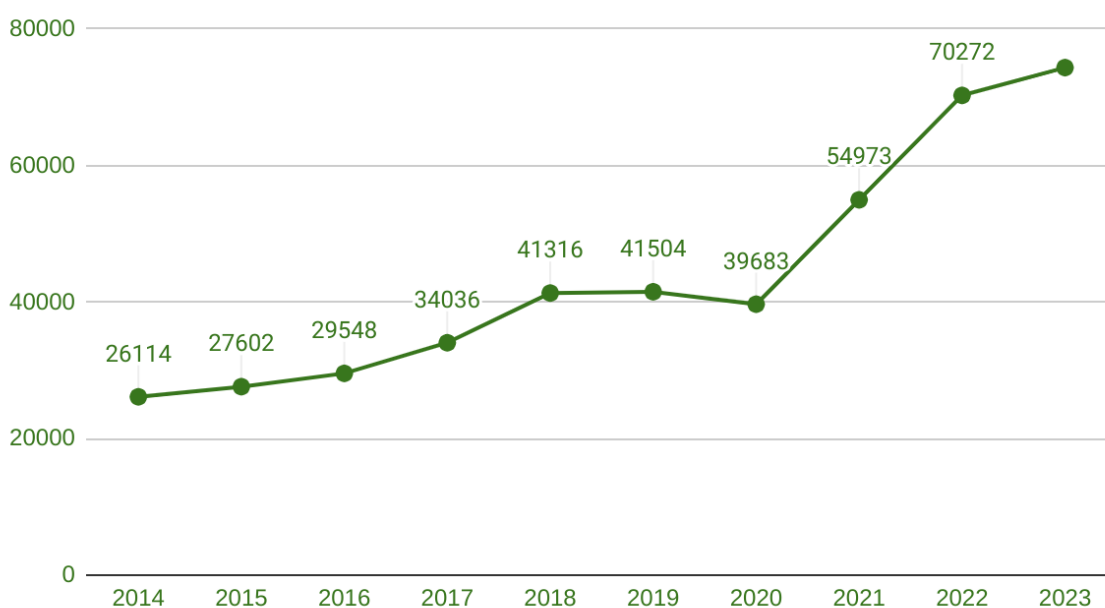
3.2 Utstationering

Utstationering innebär att en arbetsgivare i ett land, under en begränsad tidsperiod, placerar en arbetstagare för att utföra en tjänst hos en mottagare i ett annat land (Arbetsmiljöverket, 2023c). Detta ska inte förväxlas med utländska medborgare som är anställda av svenska företag för att arbeta i Sverige. Bestämmelserna gällande utstationerande personer skiljer sig något åt från fri rörelse av arbetstagare, detta då vid utstationering är det istället arbetsgivaren som utnyttjar sin frihet att tillhandahålla tjänster i syfte att tillfälligt skicka iväg arbetstagare utomlands (Europaparlamentet, 2023). Lag (1999:678) om utstationering av arbetstagare, reglerar lagarna för utstationerade personer i Sverige och grundar sig i EU-direktivet (EU) 2018/957. För att klassas som utstationerad i Sverige måste minst ett av följande kriterier vara uppfyllt:

- En arbetsgivare för egen räkning och under egen ledning sänder arbetstagare till Sverige enligt avtal som arbetsgivaren har ingått med den i Sverige verksamma mottagaren av tjänsterna,
- En arbetsgivare sänder arbetstagare till Sverige till en arbetsplats eller till ett företag som tillhör koncernen, eller
- En arbetsgivare som hyr ut arbetskraft eller ställer arbetskraft till förfogande sänder arbetstagare till ett användarföretag som är etablerat i Sverige eller som bedriver verksamhet här.

Utstationerade arbetstagare i Sverige måste, precis som svenska arbetstagare, följa svensk arbetsmiljölag, samt alla föreskrifter från Arbetsmiljöverket (Arbetsmiljöverket, 2023d). Arbetsmiljöverket har sedan den 1 juli 2013 förvaltat utstationeringsregistret över utländska tjänsteutövare som utför arbete i Sverige. Sedan 2013, med undantag för 2020 (pandemi år), har antalet utstationerade arbetstagare i Sverige ökat, se figur 2.

Antalet anmälda utstationerade arbetstagare 2014-2023

Figur 2. Antalet anmälda utstationerade arbetstagare 2014–2023. Arbetsmiljöverket, Helårsrapport 2023 – Register för företag som utstationerar arbetstagare i Sverige, 2024, s 5.

År 2023 var antalet utstationerade personer i Sverige 74 343 (Arbetsmiljöverket, 2024a), av dessa arbetade 32 573 (43%) inom byggverksamhet. 2021 uppgick mängden förvärvsarbetare inom byggindustrin till 373 000 (Byggföretagen, 2023), vilket innebär att ungefär var elfte förvärvsarbetare inom byggindustrin är en utstationerad person. I en undersökning, beställd av Byggnadskommissionen, visade sig att av 70 utländska företag, som på något sätt hade en påvisbar verksamhet i Sverige, var det hela 51 % som "Inte rapporterat till utstationeringsregistret alls" (Lundh & Norberg, 2021). Detta innebär att det finns en hel del utländsk arbetskraft som borde vara registrerad som utstationerad i Sverige men inte är det. Antalet "utstationerade" arbetare inom byggindustrin är därför troligtvis större än vad statistiken visar. Utöver det visar undersökningen att hela 68 av de 70 undersökta företagen rapporterade någon typ av fel i utstationeringsregistret. Antingen att de hade fler årsarbetare i utstationeringsregistret än i årsredovisningen (9%); att de hade färre årsarbetare i utstationeringsregistret än i årsredovisningen (4%); att de inte rapporterat alls till utstationeringsregistret alls trots verksamhet i Sverige (51%); att antalet aktiva ID06-kort missmatchar mot rapporteringen till utstationeringsregistret (23%) eller övriga fel i utstationeringsregistret (37%). Slutsatsen som kan dras är, att mellan 90 % och 99 % av byggföretagen från Estland, Lettland, Polen, Tjeckien och Slovakien som stationerar sina arbetare i Sverige, rapporterat fel till utstationeringsregistret.

3.3 Arbetsmiljölagen

I arbetsmiljölagen (1977:1160) fastställs allmänna krav som reglerar arbetsmiljön på svenska arbetsplatser (Arbetsmiljöverket, 2023e). Arbetsmiljölagen, eller AML, har som huvudsyfte att förhindra ohälsa och olycksfall på arbetsplatsen samt att främja en positiv och hälsosam arbetsmiljö. Den utfärdades den 19 december 1977. Enligt 3 kap. 1a § AML (1994:579) ska arbetsgivaren och arbetstagaren samverka för att åstadkomma en god arbetsmiljö, däremot är det enligt 3 kap. 2 § AML arbetsgivarens ansvar att åtgärder utförs för att motverka att någon

arbetare utsätts för olycka. Vidare enligt 3 kap. 3 § AML är det arbetsgivarens uppgift att se till så att det finns god kännedom om olika förhållanden vid det arbete som bedrivs. Denne har även ansvar att arbetarna har den rätta utbildningen som behövs vid det specifika arbetet som utförs. Arbetsgivaren ska även anpassa arbetsförhållandena med hänsyn till särskilda förutsättningar.

Det är alltså arbetsgivarens ansvar att utföra åtgärder för att motverka att någon arbetstagare utsätts för olycka, men det är även arbetsgivarens ansvar att se till att arbetstagaren har den kunskap som krävs för att utföra ett arbete på ett säkert sätt. Saknas denna kunskap, är det arbetsgivarens ansvar att se till att arbetstagaren får en utbildning om hur detta ska utföras. Däremot har både arbetstagaren och arbetsgivaren ett gemensamt ansvar att samverka för att åstadkomma en god arbetsmiljö.

Brott mot arbetsmiljölagen kan enligt 8 kap. 1 § AML och 8 kap. 5 § AML leda till antingen böter, sanktionsavgifter eller fängelse. Arbetsmiljölagen gäller för samtliga arbeten inom Sverige, utan hänsyn till om arbetsgivaren är ett inhemskt eller utländskt företag, eller om arbetstagaren är svensk eller utländsk medborgare (Arbetsmiljöverket c, 2023).

Den 15 september 2023 beslutades det om att en ny regelstruktur gällande arbetsmiljölagens föreskrifter skulle implementeras (Sundqvist, G, 2023). Den nya regelstrukturen träder i kraft 1 januari 2025 och målet är att göra det lättare att förstå, hitta och använda reglerna. De flesta regler kommer att behålla samma krav som tidigare, och det är framförallt nya regler för byggherrar, projektörer och byggarbetsmiljösamordnare som träder i kraft (Sundqvist, G, 2023). De nya föreskrifterna *”Projektering och byggarbetsmiljösamordning – grundläggande skyldigheter (AFS 2023:3)”* ska klargöra ansvaret och uppgifterna för byggherrar, projektörer och byggarbetsmiljösamordnare vid bygg- och anläggningsarbeten (Arbetsmiljöverket, 2024d). Syftet, enligt 1 kap. 1 § AFS (2023:3), med de nya föreskrifterna är *“att vid planeringen, projekteringen och samordningen av byggnads- eller anläggningsarbete förebygga ohälsa och olycksfall som kan uppstå under bygg- och bruksskedet, samt ge förutsättningar för en god arbetsmiljö vid utformningen av arbetsplatser.”* Bestämmelserna ska även bli tydligare när det gäller att förebygga risker tidigt, organisera och samordna bygg- och anläggningsprojekt, kontrollera och följa upp arbetsmiljöarbeten samt skapa bättre förutsättningar för en god arbetsmiljö genom en övergripande organisation.

3.4 Byggherreansvar

Definitionen av byggherre enligt Boverket är *“den som för egen räkning utför eller låter utföra projekterings-, byggnads-, rivnings- eller markarbeten”* (Boverket, 2020). En byggherre behöver inte vara en enskild person; det kan också vara en juridisk person såsom ett företag, en bostadsrättsförening, en kommun, en region eller till och med en statlig myndighet. Det är byggherren som ansvarar för att lagar, förordningar, föreskrifter och beslut följs. Enligt 3 kap. 6 § AML stadgas *“den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete ska under varje skede av planeringen och projekteringen se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet”*. Det ligger alltså inom ramen för byggherrens övergripande ansvar att säkerställa en god arbetsmiljö under samtliga faser av byggprojektet, både under projektering och byggskede

men även under bruksskedet (Arbetsmiljöverket, 2023f). Detta innebär att byggherren ska aktivt arbeta för att minimera risker och skapa säkra arbetsförhållanden för samtliga som på något sätt är inblandade i byggprocessen.

Till skillnad från andra branscher, har en beställare (byggherren) inom byggbranschen ett utökat ansvar när det kommer till just arbetsmiljö. Enligt Arbetsmiljöverket är byggherren ansvarig för följande punkter när det kommer till arbetsmiljö:

- *“Se till att viktiga faktorer för arbetsmiljön uppmärksammas i byggprojektet*
- *Arbetsmiljön beaktas både för byggskedet och bruksskedet*
- *Arbetet med att förebygga arbetsmiljörisker sker både under planeringen och projekteringen och under byggskedet*
- *Se till att tidplanen är så väl tilltagen att arbetena kan utföras i en takt som inte medför arbetsmiljörisker*
- *Utse byggarbetsmiljösamordnare, Bas-P och Bas-U*
- *Förhandsanmälan byggprojektet till Arbetsmiljöverket (gäller byggnads- och anläggningsarbeten av en viss omfattning)*
- *Se till att en arbetsmiljöplan upprättas innan byggarbetsplatsen etableras, om en sådan krävs*
- *Följ upp arbetsmiljöuppgifter som Bas-P och Bas-U ska göra genom hela byggprojektet”*

Bas-P (byggarbetsmiljösamordnare under projekteringsskedet) och en Bas-U (byggarbetsmiljösamordnare under utförandeskedet) ska samordna projektörerna respektive entreprenörerna och se till att de inte skapar arbetsmiljörisker för varandra. Bas-U och Bas-P kan vara samma person, men det är olämpligt vid större projekt. Enligt arbetsmiljölagen befrias inte byggherren från ansvaret gällande byggarbetsmiljösamordnarens uppgifter, även om byggherren inte själv är byggarbetsmiljösamordnare

Det finns dock specialfall när byggherren kan överlåta arbetsmiljöansvaret till en uppdragstagare. Ett av fallen är om byggherren är en privat person och entreprenaden är en totalentreprenad. I detta fall överförs automatiskt byggherrens arbetsmiljöansvar till entreprenören och utan krav på skriftligt avtal, så länge entreprenören kan anses som självständig. Ett annat fall är att enligt 3 kap. 7c § AML kan byggherren överlåta arbetsmiljöansvaret till en uppdragsgivare om följande två punkter är uppfyllda: *“Uppdragstagaren har fått i uppdrag att självständigt ansvara för planering och projektering eller arbetets utförande och det skriftligen har avtalats att de uppgifter som avses i 6 § och i de anslutande föreskrifterna ska åvila uppdragstagaren vid utförandet av uppdraget”*. Det krävs alltså en entreprenadform där uppdragstagaren själv har ansvarat för planeringen och projektering (till exempel totalentreprenad) samt att uppdragstagaren får tillräckligt med befogenheter och förutsättningar för att utföra uppgiften, utan inblandning från byggherren när det kommer till arbetsmiljöfrågor. Överlåtelsen av ansvaret, från byggherren till uppdragstagaren, måste dessutom avtalas om skriftligt.

3.5 Olyckor på arbetsplatsen för utländska arbetstagare

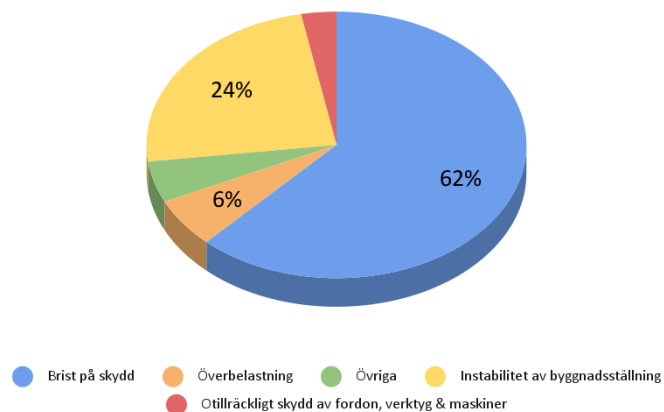
År 2023 var antalet dödsfall på grund av arbetsrelaterade olyckor 63, detta är den högsta siffran på över ett decennium (Arbetsmiljöverket, 2024f). Av samtliga dödsfall som skett i arbetsolyckor i Sverige mellan åren 2014–2023 skedde 25% med någon form av koppling till byggverksamhet (Arbetsmiljöverket, 2024g). Med 99 dödsfall, var byggindustrin den

näringsgren där flest personer miste livet på grund av arbetsrelaterade olyckor mellan åren 2014–2023.

53 personer av de som omkom under denna period var anställda eller arbetade som egenföretagare i utländska företag med verksamhet i Sverige men registrerade något annat land (Arbetsmiljöverket, 2024b). Detta innebär inte att det enbart är 53 utländska arbetstagare som omkommit i arbetsrelaterade olyckor, utan det finns ett stort mörkertal där. Till exempel om en utländsk arbetstagare arbetar på ett företag som är registrerat i Sverige och omkommer på jobbet registreras inte dödsfallet i denna statistik. Ett exempel på detta är hissolyckan i Sundbyberg där fem personer omkom efter att en bygghiss fallit 20 meter. Av de fem omkomna var två ukrainska medborgare, en rysk medborgare och en afgansk medborgare (Andersen, 2023). De var alltså 4 av 5 som saknade svenskt medborgarskap, men på grund av att de arbetade för svensktregistrerade företag återfinns de inte i statistiken. Det finns även ett bortfall i statistiken gällande utländska medborgare som utför verksamhet i Sverige för ett utländskt företag men som inte är registrerade i Sverige (Andersson, Järholm & Järholm, 2019). Alltså, som nämnts tidigare i kapitel 3.2, personer som borde vara registrerade hos Arbetsmiljöverket som utstationerade, men inte är det. År 2018 dog fem stycken sådana personer, fyra i samband med fordonsolyckor, och en i samband med byggnadsarbete (Andersson, Järholm & Järholm, 2019). Dessa återfinns inte heller i den statistik som nämnts tidigare i stycket. Det finns alltså ingen sammanställd statistik, som visar på hur många utländska arbetstagare som dör varje år i arbetsrelaterade olyckor i Sverige.

Under två veckors tid 2021 utförde polisen, Arbetsmiljöverket och Skatteverket gemensamt oanmälda inspektioner på ungefär 60 byggarbetsplatser runt om i Sverige (Arbetsmiljöverket, 2021). Av byggföretagen på arbetsplatserna hade nästan hälften någon form av bristande arbetsmiljö och en del av bristerna var så allvarliga att bygget omedelbart behövde stoppas. Samtidigt kontrollerade polisen 200 personer där minst 25 personer saknade rätt att arbeta i Sverige, varav flertalet av dessa har utvisats och fått förbud från att komma tillbaka på tre år. En undersökning gjord av Byggarbetaren visar tydligt på att arbetsmiljön för utländsk byggnadsarbetare är avsevärt lägre än arbetsmiljön för svenska byggnadsarbetare (Byggnadsarbetaren, 2007). På frågan, som ställdes till 129 skyddsombud, angående hur väl arbetsmiljöstandarden efterlevs av utländska jämfört med svenska arbetstagare, visade på betydande skillnader. På en skala från ett till fem, där lägre poäng indikerar sämre efterlevnad av arbetsmiljöstandarden, erhöll utländska arbetstagare i genomsnitt 1,5 poäng, medan svenska arbetstagare fick 3,5 poäng. De regionala skyddsombuden ansåg även att det finns en risk för att kompromisser kring arbetsmiljöstandarden kan sprida sig inom branschen, vilket potentiellt skulle kunna leda till en farligare arbetsmiljö även bland svenska arbetstagare.

En studie utförd av Byggnadsarbetaren visade att den vanligaste typen av överträdelse hos utländska arbetstagare, när det kommer till arbetsmiljö på byggarbetsplatser, är brist på skydd vid arbete på höjd (Byggnadsarbetaren, 2007). Figur 3 visar uppdelningen av de vanligaste överträdelserna gällande arbetsmiljö hos utländsk arbetskraft på byggarbetsplatser.

Figur 3. Vanliga överträdelser av hälsa och säkerhet av utländska arbetare på byggarbetsplatser. (Aulin & Hansson, 2008)

Enligt lag (1999:678) om utstationering av arbetstagare 6 § måste utländska byggfirmor som är verksamma i Sverige följa arbetsmiljölagen (1977:1160) och arbetstidslagen (1982:673) (förutom 12 §) för att få utföra verksamhet i Sverige. Enligt "Byggnadsarbetarens" undersökning framgick det att 90 % av alla utländska arbetsgivare har en liten eller ingen kunskap gällande svenska arbetsmiljölagar. Samma undersökning visar även på att de samordningsansvariga, som ofta var svenska företag, ställde olika hårda krav beroende på om företaget var ett utländskt eller svenskt företag. En av anledningarna till att utländska byggfirmor har sämre arbetsmiljö än motsvarande svenska byggfirmor kan, enligt undersökningen, bero på att det finns ett annat säkerhetstänk och ett annat regelverk från landet de kommer ifrån (Byggnadsarbetaren, 2007). Det finns alltså helt enkelt en annan kultur när det kommer till arbetsmiljö i andra länder.

3.6 Kulturella skillnader

Hur definieras kultur? Ordet kultur kommer ifrån det latinska ordet "cultura" som betyder odling och betyder "allt som det mänskliga samhället för vidare till de kommande generationerna" (Perälä och Weintraub, 2024). Kultur är ett väldigt brett begrepp, och omfattar alla sorters kunskaper och färdigheter. Det innefattar både normer och värderingar som samhället är uppbyggt på, men också maktstrukturer, språk, religion, idrott och konst. Olika grupper skapar kulturer på olika nivåer, exempel på detta är kulturer och traditioner som finns hos familjen eller släkten. Värderingar kan bryta mot globala rättigheter och kan därför medföra att vissa saker som är olagligt i ett land, är tradition i ett annat.

Enligt professor Edgar Schein definieras kultur i stället som "en summa av allt en folkgrupp har lärt sig under sin historia för att hantera interna och externa problem" (Kuppler, 2015). Olika exempel på problemen beskrivs så som hur vissa saker utförs, olika mål, olika strategier och hur denna folkgrupp organiseras. Detta påvisar hur folkgruppen kommer organiseras och hur och vilken typ av hierarki som bildas. En annan tolkning av kultur görs av sociologen Anthony Giddens, som skriver "En kultur utgörs av värden dess medlemmar omhuldar, normer som de följer och materiella ting som de skapar" (MT Kreativa, 2015). I detta fall ligger kulturens fokus i stället på individen.

Utifrån både Scheins och Giddens tolkningar av just kultur, går det att definiera begreppet i en helhet, både på individ- och folkgruppsnivå (Jakhchali, Nouri, Ogbazghi, Stålhandske &

Vindevall, 2022). Skillnaden på deras tolkningar är att Schein beskriver begreppet bredare i jämförelse med Giddens, som i stället enbart valt att fokusera på normerna mellan individer.

Fokuset, när det kommer till kulturella skillnader i denna studie, kommer att ligga på arbetstagare från Polen och Litauen. Detta då det framför allt är från dessa två länder som de utstationerade arbetstagarna inom byggindustrin kommer ifrån enligt kapitel 3.1, sista stycket. Det finns kulturella skillnader vad som prioriteras när det kommer till arbetskultur mellan de två länderna och Sverige (Aulin och Hansson, 2008). Tabell 1 nedanför beskriver de arbetskulturella skillnaderna mellan polsk och svensk arbetskultur.

Tabell 1. Skillnader i arbetskultur mellan polska och svenska byggarbetare (Aulin & Hansson, 2008).

Polsk arbetskultur	Svensk arbetskultur
<ul style="list-style-type: none">• Fokuserar på resultatet• Många arbetstimmar• Rädslan att göra fel• Ingen arbetsordning• Lågt säkerhetstänk• Högt ansvar	<ul style="list-style-type: none">• Fokuserar på rätt arbetstimmar• Färre arbetstimmar• Väldigt hög prioritet för kvalitet• "Rätt" arbetsordning• Högt säkerhetstänk• Lågt ansvar

3.7 Språkbarriärer

2015 föll en bulgarisk medborgare 6,5 meter efter att ha trampat igenom en spånskiva (Fransson, 2017) och Magnus var tvungen att ringa sin polske kollega och be honom tolka, för att lyftet med kranbilen skulle kunna fungera på ett säkert sätt (Byggnadsarbetaren, 2017). Det är två konkreta exempel av många där språkbarriärer har haft en tydlig inverkan på säkerheten på byggarbetsplatsen.

En studie utförd i Australien gällande hur språkbarriären påverkar byggarbetsplatsen, visar att nästan hälften av alla svarande hävdade att de hade missförstått instruktioner relaterade till arbetet på grund av sin bristfälliga behärskning av det inhemska språket (Trajkovski och Loosemore, 2006). Dessutom medgav två tredjedelar att de hade gjort misstag vid något tillfälle på grund av språkbarriären. Trots att undersökningen gjordes i Australien går det ändå att dra slutsatsen att språkbarriären inom byggarbetsplatsen har påverkan på säkerheten i Sverige.

En undersökning gjord av Byggnadsarbetaren visar att bristande kommunikation på grund av språken skapar en mindre säker arbetsplats (Christensen, 2007). Några exempel där en bristande kunskap av det svenska eller engelska språket påverkar säkerheten är koppling av last, signaleringar och skyltar på svenska. Av de besökta byggarbetsplatserna, hade endast 1% av de samordningsansvariga beskrivit hur man ska undvika de faror som uppstår när det finns många olika språk på bygget.

3.8 Vad det finns för lösningar i branschen idag

Det är svårt att få en bild av hur det svenska arbetslivet fungerar och det blir därför både svårt att identifiera potentiella brister och att ge förslag på lösningar (Berglund et al., 2017). Arbetsmiljöverket anser att större fokus bör läggas på den "grå sektorn", jämförelse med bolag från andra länder. Slutsatsen är att det behövs tydligare regler, vad gäller rollfördelning och uppgifter för byggherren, byggarbetsamordnare och projektör. Projektörer bör ha ett utvidgat ansvar, och byggherren och BAS-P bör ha tydligare uppgifter. Byggherrens "back-up"- ansvar gentemot byggarbetsmiljösamordnaren behöver förtydligas.

3.8.1 Samordning

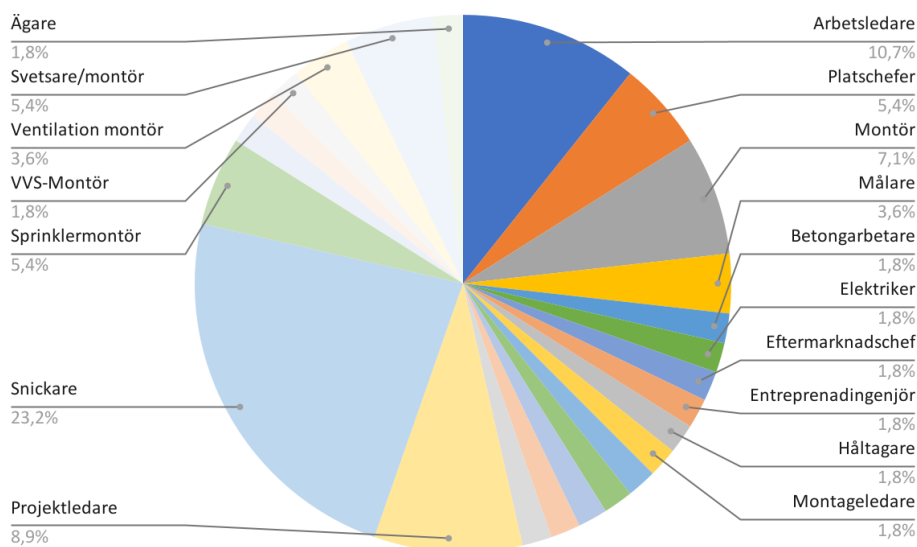
Samordning i projekteringsstadiet är viktigt och det är Bas-P som ska delta under planering och projektering så att det tas hänsyn till alla arbetsmiljörisker (Arbetsmiljöverket, 2023g). Vidare skriver de att Bas-P ska samordna de som ska driva verksamhet på byggarbetsplatsen. Detta är för att inte någon ska skapa arbetsmiljörisker för andra entreprenörer.

3.8.2 Alternativa lösningar

Det ges flera alternativ som analys för att upprätthålla en god kommunikation, bland annat att vara övertydlig och noggrann. Visa vad som ska göras eller beskriv noggrant vad som ska göras (Nord & Wagby, 2020). Det är språket som är problemet, om det då visas är det lättare att förstå. Vidare att en vanlig åtgärd är att det alltid finns minst en engelskkunnig från UE sidan, det är även viktigt med gott kroppsspråk. Det går även att skriva ut arbetsmiljöplanen på alla språk som förekommer på arbetsplatsen. Det går till och med att få arbetarna att skriva på pappret när de har gått igenom och förstått. De vill att det ska vara en större respons på att det viktiga är uppfattat.

4 Enkätundersökning

Under studiens utförande, har en enkät både skickats och delats ut till personer med olika roller och erfarenheter inom byggbranschen. Detta gjordes i form av post- och webbenkäter. Av de 89 enkäterna som skickats och delats ut besvarades 56 av dem, vilket ger en svarsfrekvens på 63 %. Det är väldigt bra när det kommer till den typen av kombinerad enkätundersökning som använts. I bilaga 1 återfinns frågeformuläret som skickades ut.

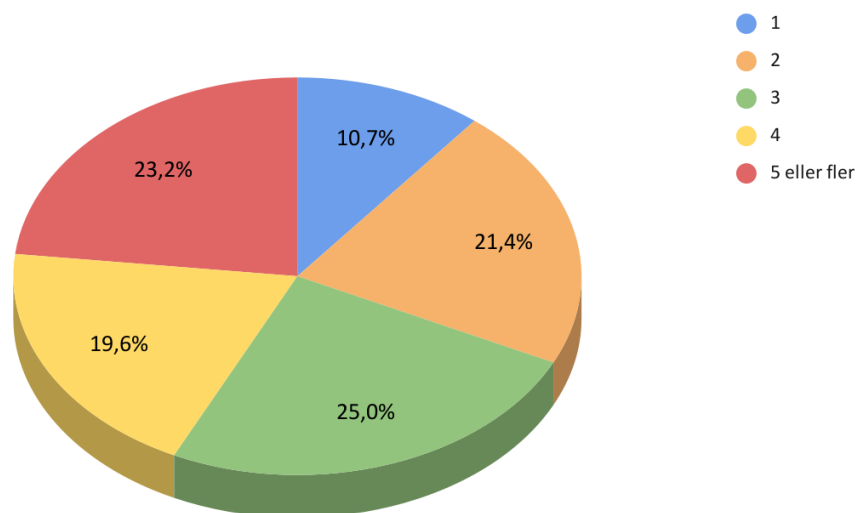

Figur 4. Vilka typer av yrkesroller respondenterna vid enkätundersökningen hade.

Medelåldern bland respondenterna är 35 år, där den äldsta är 62 år och den yngsta är 24 år.

Fråga: 1. Hur många språk brukar talas på arbetsplatsen ni arbetar på:

Antal svar: 56 st.

Figur 5. Hur många språk som talas vid arbetsplatserna.

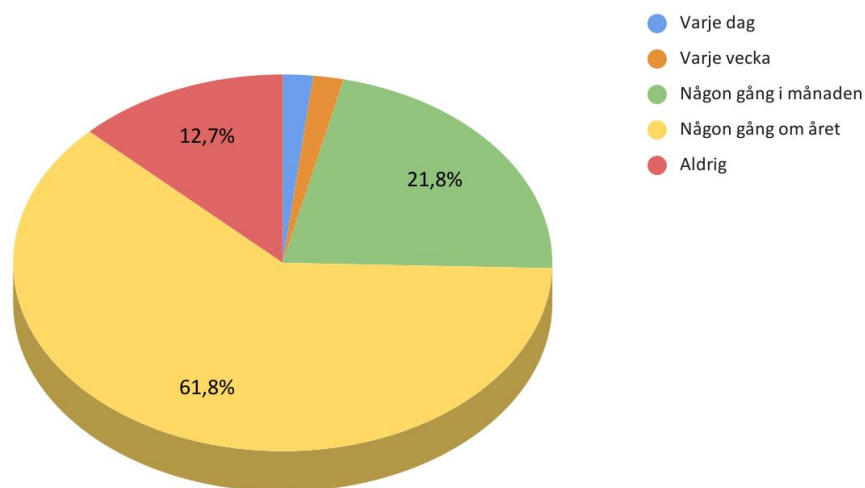
Fråga: 2. Vilka språk brukar detta vara?

Antal svar: 56 st:

De vanligaste språken på byggarbetsplatsen är framför allt svenska och engelska. Det är även vanligt med polska, lettiska, estniska, litauiska och ukrainska. Även arabiska, albanska, serbiska, kroatiska och bosniska framkom från enkätsvaren.

Fråga: 3. Hur frekvent får du höra, både från nyhetsartiklar och kollegor, om olyckor på arbetsplatser som orsakas av språkbarriärer?

Antal svar 55 st:

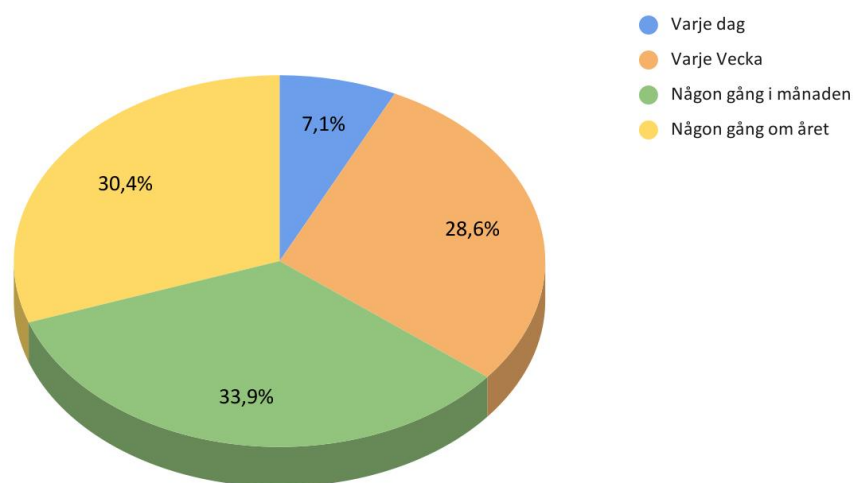
Figur 6. Hur frekvent respondenterna får höra om olyckor som orsakas av språkbarriären.

Fråga 4: Har du upplevt svårigheter med kommunikationen, på grund av språkbarriärer på arbetsplatsen?

Antal svar: 56

Ingen svarade aldrig.

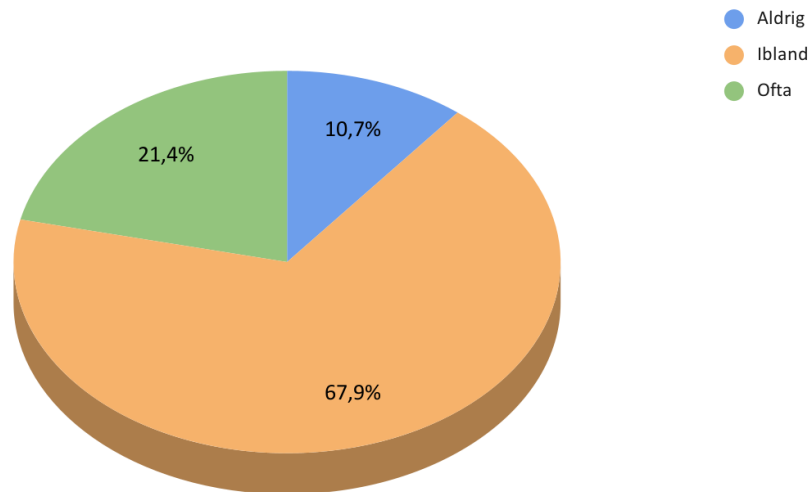
Flest (34%) svarade att det händer någon gång i månaden.

Figur 7. Hur respondenterna upplever svårigheter med kommunikationen p.g.a. språkbarriärer.

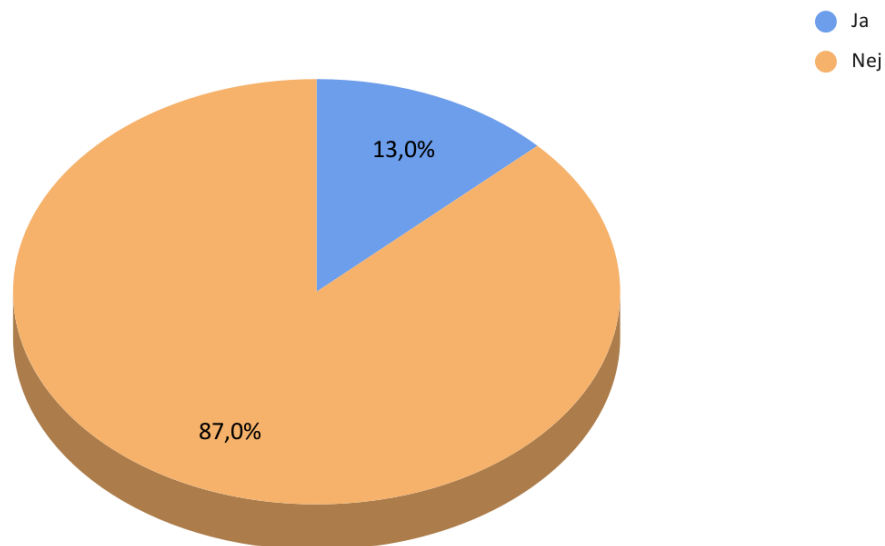
Fråga 5: Hur ofta upplever du att kommunikation, på grund av språkbarriärer, påverkar säkerheten på arbetsplatsen?

Antal svar: 56 st.

Figur 8. Hur ofta det upplevs att säkerheten påverkas p.g.a. språkbarriärer.

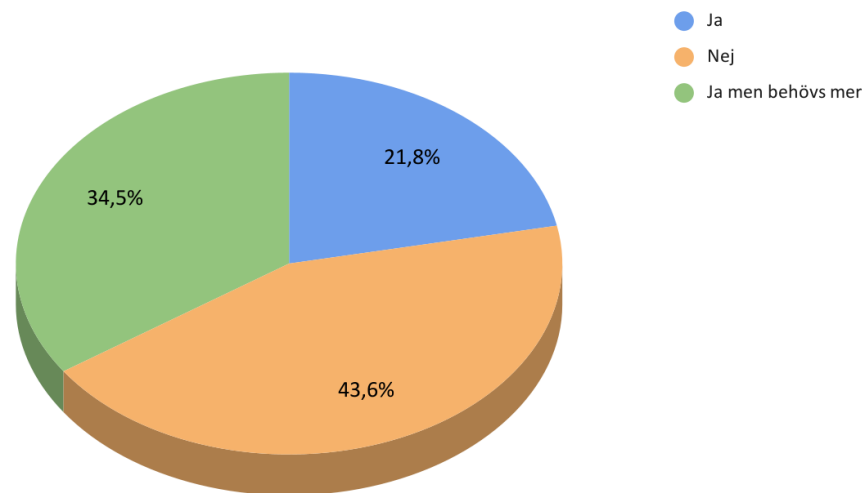
Fråga 6: Har någon olycka inträffat på din nuvarande arbetsplats som uppkom på grund av bristande kommunikation, med hänsyn till språkbarriären?
 Antal svar: 54st.

Figur 9. Hur ofta det har inträffat olyckor på respondenternas nuvarandearbetsplats p.g.a. språkbarriärer.

Fråga 7: Finns det resurser på arbetsplatsen som kan användas för att minimera risken för missförstånd på grund av språkbarriären? T.ex. att arbetsberedningar också finns i bildformat.

Antal svar: 55 st.

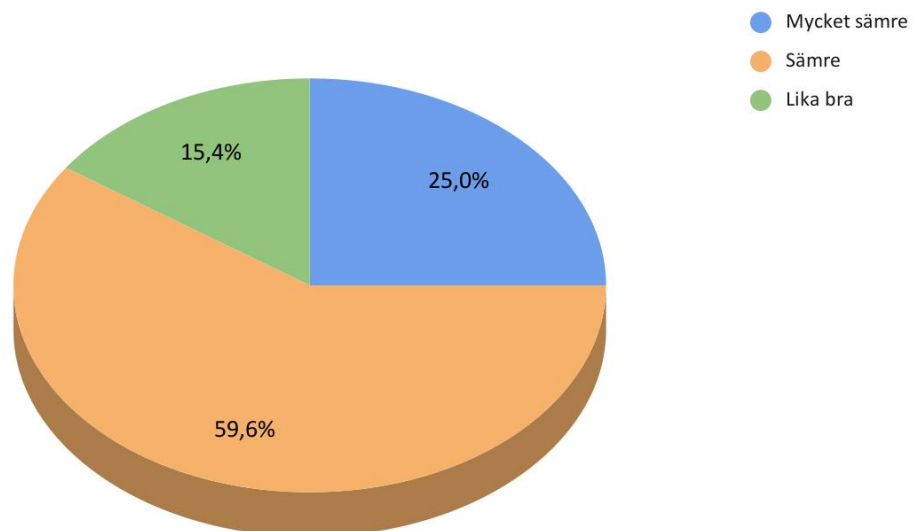

Figur 10. Om det finns resurser för att förbättra arbetsplatsen.

Fråga 8: Hur bra, enligt dig, följer utländska arbetstagare arbetsmiljöreglerna i förhållande till svenska arbetstagare?

Antal svar: 52 st.

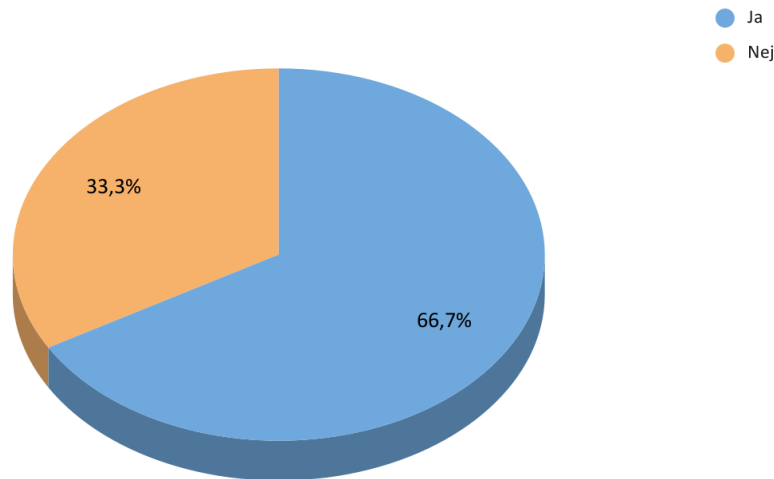
Ingen svarade: "Bättre" eller "Mycket bättre".

Figur 11. Hur utländska arbetstagare håller sig till arbetsmiljöregler.

Fråga 9a: Upplever du att det finns kulturella skillnader mellan utländska och svenska arbetstagare, med tanke på säkerheten på arbetsplatsen?

Antal svar: 54 st.

Figur 12. Hur respondenterna upplever skillnad på kulturer mellan utländska arbetstagare.

9b. Om ja på fråga 9a. "På vilket sätt?"

Antal svar: 20 st.

Detta är en sammanfattning då de flesta svaren var korta förslag.

Sammanfattningsvis verkar det som att det finns skillnader mellan svensk och utländsk arbetsmiljökultur. Utländska arbetstagare tar ibland inte hänsyn till avspärningar och använder inte alltid skyddsutrustning som hörselskydd, handskar och hjälm. Det finns en uppfattning om att utländska arbetare inte har samma förståelse för arbetsmiljöfrågor som svenska arbetstagare, och de följer ofta chefens instruktioner utan att ifrågasätta eller ta egna initiativ för säkerheten. Det förekommer även att de inte är medvetna om sina rättigheter och att de är här enbart för att tjäna pengar, vilket kan leda till att de arbetar långa dagar och inte prioriterar säkerhet på samma sätt som svensk arbetskraft.

10. Vilka åtgärder kan vidtas för att förbättra säkerheten för utländska arbetstagare på svenska byggarbetsplatser?

Antal svar: 26 st.

Detta är en sammanfattning då de flesta svaren var korta förslag.

Sammanfattningsvis föreslås flera åtgärder för att förbättra arbetsmiljön och säkerheten på svenska arbetsplatser med utländsk arbetskraft. Dessa inkluderar personliga böter för bristande säkerhet, krav på att minst en ledande person på plats ska kunna kommunicera på svenska eller engelska, samt ökad direktanställning av utländska arbetare av svenska företag för att tydliggöra deras rättigheter. Förbättrad kommunikation, utbildning i säkerhet och språk samt översättning av dokument till flera språk föreslås för att underlätta för utländska arbetare att förstå och följa svenska arbetsmiljöregler. Det betonas att engagerad arbetsledning, lika lön och rättigheter samt bättre resurser för säkerhet är avgörande för att förbättra arbetsmiljön för alla på byggarbetsplatser.

5 Intervjuer

Intervjuerna gjordes med sex personer med olika typer av roller inom byggbranschen. De som intervjuades kommer från fyra olika företag med olika verksamhetsområden. Följande personer har intervjuats:

Respondenter	Yrkesroll	Datum	Hur
Respondent 1	Distriktschef Göteborg	2024-04-22	På plats
Respondent 2	Montör & snickare	2024-04-22	På plats
Respondent 3	Projektledare	2024-04-23	På plats
Respondent 4	Platschef	2024-04-23	På plats
Respondent 5	Platschef	2024-04-23	Digitalt
Respondent 6	Projektledare	2024-04-23	Digitalt

En längre presentation återfinns under metodkapitlet (2.4) och ordningen som namnen kommer i stämmer inte överens med respondent 1, respondent 2 osv. Nedanför presenteras en kortare sammanfattning av intervjuerna och har delats upp beroende på vilket ämne som diskuterats. Under bilaga 2 återfinns en längre sammanfattning över de specifika intervjuerna.

5.1 Anledning till att utländsk arbetskraft är vanlig inom svenska byggindustrin

Anledningen till att utländsk arbetskraft är så vanlig inom den svenska byggindustrin handlar, enligt respondent 1, framför allt om ekonomi, och att de ofta är billigare vid anbudstillfället. De högre lönerna i Sverige, i förhållande till hemlandet, är en bidragande faktor till varför arbetstagare söker sig till Sverige. Respondenten menar dock att det inte alltid blir billigare med utländsk arbetskraft. Bristande säkerhetsmedvetenhet och kulturella skillnader, som till exempel synen på just säkerhet, kan bidra till att bygget blir dyrare. Respondent 2 framför och påpekar att utländsk arbetskraft kan leda till behov av ökad övervakning och minskad självständighet på arbetsplatsen, särskilt jämfört med erfarna arbetare som inte kräver lika mycket handledning. Vilket i slutändan kan leda till dyrare projekt.

5.2 Språkbarriären och hur den påverkar säkerheten

Respondent 3 menar att det kan finnas kommunikationsutmaningar som påverkar produktionen och säkerheten och enligt respondent 1 kan kommunikationen med utländska arbetstagare vara utmanande och menar på att det skapar problem när det kommer till att säkerställa att arbetsplatsens säkerhetsregler efterföljs. Respondent 2 håller med om detta och hänvisar till sina egna erfarenheter gällande språkbarriärer på byggarbetsplatser och dess påverkan på säkerheten. Han förklarar att det kan skapa problem och friktioner när det enbart finns en person på arbetsplatsen som kan språket, då det kan bli svårt att förstå säkerhetsinstruktioner eller regler som kommuniceras av säkerhetsledare. Utöver det, kan det vara utmanande att översätta information mellan olika grupper på arbetsplatsen, särskilt när språkkunskaper är begränsade. Respondenten 2 fortsätter diskutera språkliga utmaningar på arbetsplatsen, och trycker på vikten av att kunna kommunicera på svenska för att kunna interagera med kollegor och beställare. Respondent 4 håller med respondent 2 gällande vikten att kunna göra sig förstådd, men menar på att det räcker med engelsktalande tolkar som förstår byggindustrin väl för att undvika missförstånd.

Dessutom förklarar han att det har varit en enorm förbättring under de senaste 20 åren, när det kommer till andelen engelsktalande utländska arbetstagare. När det gäller språkbarriärer förklarar respondent 6 att vissa företag redan idag har krav på arbetsledningen att vara engelsktalande. Respondent 5 påpekar att språk inte alltid behöver vara ett hinder när det kommer till säkerheten.

5.3 Arbetskulturella skillnader gällande arbetsmiljö

Respondent 2 förklarar att det finns en skillnad i arbetskultur mellan Ukraina och Polen respektive Sverige, och menar på att Sverige har mycket striktare regler kring säkerhet. Ibland upplever han det lite överdrivet med alla kurser och certifikat som krävs. Respondent 4 håller inte helt med respondent 2 och menar på att, på grund av sin kultur, följer de utländska arbetstagarna säkerhetsreglerna och att de tar sitt arbete på väldigt stort allvar. Respondent 2 förklarar att det handlar om att anpassa sig till olika arbetskulturer och arbetsmetoder som kan skilja sig stort mellan utländska företag jämfört med svenska företag. När det kommer till just skillnad i arbetskultur gällande säkerhet mellan svenska och utländska arbetare har respondenterna 5 och 6 olika åsikter. Där den ena antyder att svensk arbetsgivare, i större utsträckning, har varit involverad i fler arbetsplatsincidenter än utländska arbetare enligt statistik på deras byggarbetsplatser och den andra anser, precis som respondent 2, att utländsk arbetskraft har ett sämre säkerhetstänk än svenska arbetstagare. De nämner också att yrkesgrupper som ofta arbetar på hög höjd kan ha en vana att vara mindre försiktiga, men att detta inte nödvändigtvis har någon koppling till deras ursprung.

5.4 Säkerhetstänk och arbetsmiljö

Respondent 1 påpekar att det är viktigt att alla arbetare förstår och följer de arbetsmiljölagar och regler som finns, men han tvivlar dock på att alla verkligen har den kunskap som krävs. Dessutom tror han att många arbetare enbart prioriterar att tjäna sin lön och sedan lämna arbetsplatsen, och bryr sig därför inte om att lära sig om sina rättigheter och skyldigheter. Vidare förs det en diskussion om vikten av att alla arbetare, oavsett nationalitet, följer säkerhetsregler och att branschen behöver bli mer konsekvent för att förhindra olyckor och främja en säker arbetsmiljö och betonar även att språkbarriären inte får vara en ursäkt för att säkerhetsreglerna inte efterföljs. Respondenten tror att utländska arbetare blir mer benägna att ignorera säkerhetsföreskrifter om det inte leder till några konsekvenser, och varnar för kaos om man börjar tumma på reglerna för vissa. Detta håller respondent 3 med om och betonar vikten av att upprätthålla säkerhetsstandarden för att skapa en säker arbetsmiljö för samtliga arbetstagare, oavsett bakgrund.

5.5 Vad det finns för lösningar

Alla respondenter hade olika uppfattningar när det kom till lösningar på de utmaningar som kommer med utländsk arbetskraft på byggarbetsplatserna. Respondent 1 menar att det är viktigt att ha rätt team och tillräckligt med personal för att kunna hålla ordning och arbeta säkert. Han nämner att större företag har fler resurser och personal än vad hans företag har tillgång till och kan därför påverka effektiviteten. Respondent 2 däremot har ett annat förslag på lösning, och han tycker att hårdare krav/åtgärder från beställare är vägen framåt för att säkerställa att säkerhetsföreskrifterna efterlevs. Respondent 2 förklarar också behovet av bättre kommunikation och utbildning för att förbättra säkerheten på svenska byggarbetsplatser, särskilt när det kommer till utländska arbetstagare.

Respondenterna 3 och 4 betonar vikten av att göra en ordentlig introduktion för nya arbetare på byggarbetsplatser, både vad som gäller, och vad som krävs av dem. De betonar vikten av att göra det direkt vid anställning, så de inte bygger upp några dåliga vanor. Respondent 6 tror däremot mer på "ekonomiska straff" för att hantera fel och brister på arbetsplatsen, såsom att hålla inne betalningar eller tillämpa vite för att säkerställa att problem åtgärdas. Vidare nämns viktiga delar såsom att kontroll av löner och arbetsvillkor görs genom att övervaka kollektivavtal. Denne påpekar behovet av ekonomiska resurser för att göra dessa kontroller och att beställare ofta har ansvaret när det kommer till att ställa högre krav.

6 Analys

I detta kapitel sammanställs all informationen som framkommit genom de olika metoderna för datainsamling. Alla information analyseras och jämförs för att försöka besvara problemformuleringarna.

6.1 Hur påverkar språkbarriären säkerheten på byggarbetsplatsen?

Från enkätundersökningen framkom att det är vanligt att ett flertal språk talas på byggarbetsplatserna. 68 % av de svarande angav att minst tre språk brukar talas och 23 % angav att det brukar vara fem eller fler. Endast 11 % angav att det enbart är ett språk som brukar talas. De vanligaste språken på byggarbetsplatsen, förutom svenska och engelska, som framkom från enkäten var polska, lettiska, estniska, lettiska och ukrainska. Detta stämmer väl överens med arbetsmiljöverkets (2023b) statistik i kapitel 3.1 paragraf tre gällande vilken nationalitet som är vanligast bland utstationerade personer inom byggbranschen i Sverige. Andra vanligt förekommande språk var arabiska, albanska, serbiska, kroatiska och bosniska.

Enligt Respondent 2 är det stora utmaningar med språket på arbetsplatsen, där han anser att kunna behärska svenska är viktigt för att kunna interagera med kollegor och beställare. Vidare berättar respondenten att när han började som snickare var han tvungen att tolka åt flera kollegor. Allt som tiden gick blev han alltmer involverad i arbetsledningen på grund av sina språkkunskaper. Han ansåg även att det ibland var väldigt svårt, när det endast fanns en person på hela bygget som det gick att kommunicera med. De andra respondenterna är eniga, framför allt när det gäller att det är viktigt av att det finns minst en engelsktalande från varje företag och ofta har det krav på underentreprenörerna. Respondent 4 betonar verkligen hur viktigt kravet på engelska är men lyfter även fram vikten av att den som talar engelska har erfarenhet av byggbranschen, så att denne förstår vad som försöker framföras.

I en studie som utfördes av *Byggnadsarbetaren* (2007) och återfinns under kapitel 3.7 tredje stycket, visade att bristande kommunikation på grund av språken skapar en mindre säker arbetsplats. I studien, som utfördes i Australien av Trajkovski och Loosemore (2006), gällande hur språkbarriären påverkar byggarbetsplatsen, visade att nästan hälften av alla svarande hävdade att de hade missförstått instruktioner relaterade till arbetet på grund av sin bristfälliga behärskning av det inhemska språket. Det stämmer väl överens med uppfattningen från både respondent 1 och 2, där respondent 1 säger att kommunikationen kan vara en utmaning då det finns problem att säkerställa att det som instrueras förstås och efterföljs. Respondent 2 beskriver att språkbarriären medför att det kan bli svårt för de utländska arbetstagarna att förstå och följa säkerhetsregler.

Han påpekar även att det skapar svårigheter när det kommer till att översätta information mellan olika grupper på arbetsplatsen. Informationen som framkommer, från både litteraturstudien och intervjuerna, stämmer ganska väl överens med enkätundersökningen. Det framkom nämligen att 70% av de svarande minst några gånger i månaden upplever kommunikationssvårigheter på grund av språkbarriären, av dessa är det 29% som upplever det "varje vecka" och 7 % som upplever det "varje dag". Ingen svarade att de "aldrig" hade upplevt någon form av svårighet med kommunikation på grund av språkbarriären. I den australiensiska studien framkom att två tredjedelar av de som svarat på enkätundersökningen hade gjort misstag vid något tillfälle på grund av språkbarriären. I enkätundersökningen i denna studie på frågan "Hur ofta upplever du att kommunikationen, på grund av språkbarriären, påverkar säkerheten på arbetsplatsen" svarade 21 % att de upplever att det är "ofta", 68 % upplever att det är "ibland" och 11 % upplever att det "aldrig" sker.

I kapitlet 3.7 första stycket, togs det upp hur en bulgarisk medborgare fallit 6,5 meter efter att ha trampat igenom en spånskiva då entreprenören slarvat med att ge säkerhetsinstruktioner på rätt språk (Fransson, 2017) och hur Magnus var tvungen att ringa sin polske kollega och be honom tolka, för att lyftet med kranbilen skulle kunna fungera på ett säkert sätt (Byggarbetaren, 2017). I båda exemplen var bristande kommunikation, på grund av språkbarriären, en bidragande faktor till att byggarbetsplatserna blev mindre säkra. Däremot visar enkätundersökningen att det kanske inte är så vanligt att det sker. På frågan "Hur frekvent får du höra, både från nyhetsartiklar och kollegor, om olyckor på byggarbetsplatser som orsakas av språkbarriärer?" svarade 13 % "aldrig", 62 % "någon gång om året", 22 % "någon gång i månaden", 2 % varje vecka och 2 % varje dag. Dessutom på frågan "har någon olycka inträffat på nuvarande arbetsplats som uppkom på grund av bristande kommunikation, med hänsyn till språkbarriären?" svarade 87 % "nej" och 13 % "ja".

6.2 Skillnad i arbetskultur mellan utländska och svenska arbetstagare inom byggbranschen

Enligt tabell 1 som återfinns under kapitel 3.6, finns det ganska stora skillnader när det kommer till arbetskultur mellan polska och svenska arbetstagare. Polsk arbetskultur är mer resultatfokuserad, det finns ett lägre säkerhetstänk och man jobbar ofta längre arbetsdagar. Svensk arbetskultur däremot är mer kvalitetsfokuserad, det finns ett högre säkerhetstänk och det fokuseras mer på att man ska ha rätt antal arbetstimmar. Respondent 2 håller med om att det är skillnader när det kommer till arbetskultur mellan Ukraina och Polen respektive Sverige. Denne utvecklar med att säga att man i Sverige har striktare regler kring säkerhet och tycker att det är viktigt att man kan anpassa sig till den arbetskultur som finns i landet.

Även enkätundersökningen visar på att det finns kulturella skillnader mellan utländska och svenska arbetstagare. På frågan "Upplever du att det finns kulturella skillnader mellan utländska och svenska arbetstagare, med tanke på säkerheten på arbetsplatsen?" svarade 67 % "ja" och 33 % "nej". Två tredjedelar av de svarande upplever alltså att det finns kulturella skillnader mellan utländska och svenska arbetstagare. En stor skillnad som kommer upp vid frågan "på vilket sätt finns det kulturella skillnader" är att utländska arbetstagare, i större utsträckning, är sämre på att följa de säkerhetsregler som finns på byggarbetsplatserna. Det handlar framför allt om den personliga säkerhetsutrustningen som skall användas, t ex hörselskydd, skyddsglasögon och hjälm. Utöver den bristande personliga utrustningen upplevs också att det finns skillnader när det kommer till arbetade timmar och att arbetstagarna följer sina chefers instruktioner slaviskt.

Utländska arbetstagare arbetar i regel längre arbetsdagar än deras svenska motsvarigheter och de lyder ibland sina chefer instruktioner fullt ut, utan att ifrågasätta eller ta egna initiativ för att förbättra säkerheten. Respondent 4 anser dock att utländska arbetare i regel är väldigt bra på att anpassa sig till de säkerhetsregler och den arbetskultur som finns i Sverige.

6.3 Skillnad i arbetsmiljö mellan utländska och svenska arbetstagare

Respondent 3 understryker vikten av att alla medarbetare, inklusive de utländska medborgarna, förstår och följer de arbetsmiljö- och säkerhetsregler som finns på byggarbetsplatsen. Respondent 1 håller med och tycker det är väldigt viktigt att upprätthålla säkerhetsstandarder och skapa en säker arbetsmiljö, men tvivlar däremot på att alla verkligen förstår och efterföljer dem. I undersökningen som utfördes av *Byggnadsarbetaren (2007)*, som återfinns i kapitel 3.5, tredje stycket, framkom det att arbetsmiljön för utländska byggnadsarbetare är avsevärt sämre än arbetsmiljön för svenska byggnadsarbetare. Frågan som ställdes var "hur väl arbetsmiljöstandarden efterlevs av utländska jämfört med svenska arbetstagare" och resultatet blev att utländska arbetstagare i genomsnitt fick 1,5 poäng, medan svenska arbetstagare fick 3,5 poäng på en skala där 1 var sämst och 5 var bäst. Detta resultat stämmer väl överens med enkätundersökningen. Där löd frågan "Hur bra, enligt dig, följer utländska arbetstagare arbetsmiljöreglerna i förhållande till svenska arbetstagare?". 25 % svarade "mycket sämre", 60% svarade "sämre", 15 % svarade "lika bra" och ingen svarade "bättre" eller "mycket bättre". Resultatet är en tydlig indikation på att utländska arbetstagare följer arbetsmiljöreglerna sämre än sina svenska motsvarigheter. Det håller varken respondent 5 och 6 med om, och hänvisar till att svensk arbetskraft faktiskt har varit involverad i fler arbetsplatsincidenter i jämförelse med utländska arbetare, enligt statistik på deras byggarbetsplatser.

6.4 Vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra säkerheten för utländska arbetstagare

I en undersökning från Arbetsmiljöverket (Berglund et al., 2017), som beskrivs i kapitel 3.8, framkommer det att det är svårt att hitta lösningar eftersom de specifika problemen är svåra att identifiera. En betoning görs på att fokusera på den "grå sektorn" genom tydligare regler och roller. Projektörer anses behöva ta ett större ansvar när det kommer till arbetsmiljö, och byggherrens ansvar bör förtydligas. Respondent 2 håller med om detta och föreslår att hårdare åtgärder från beställaren bör användas för att säkerhetsföreskrifterna ska upprätthållas. Det påpekas också behovet av förbättrad kommunikation och utbildning, särskilt när det gäller utländsk arbetskraft. Dessutom betonar respondent 6 vikten av kontroller av löner och arbetsvillkor och menar att detta kräver ökade ekonomiska resurser, där beställaren har ansvaret för att ställa de högre kraven.

I ytterligare diskussioner under kapitel 3.8.2 föreslås ett flertal alternativa lösningar, där de vanligaste innefattar att vara övertydliga och detaljerade (Nord & Wagby, 2020). Det föreslås att man antingen visar vad som ska göras tydligt eller beskriver det noggrant. Det betonas att det bör finnas åtminstone en engelsktalande person från den utländska entreprenörens sida, vilket även flera av de intervjuade anser vara viktigt.

I en undersökning som utfördes av Arbetsmiljöverket (2023g), framgår det att Bas-P bör ta ett större ansvar samt att Bas-U bör vara närvarande under hela processen, inklusive planering och projektering, inte bara under produktionen.

Respondent 1 instämmer i det och framhåller vikten av att ha rätt team och tillräckligt med personal, med hänsyn till projektets storlek. Denne påpekar dessutom att storleken på företaget påverkar resurserna och effektiviteten, där större företag har mer möjlighet att erbjuda fler resurser. Respondenterna 3 och 4 betonar vikten av att göra en ordentlig introduktion för nya arbetare på byggarbetsplatser, både vad som gäller, och vad som krävs av dem. De betonar vikten av att göra det direkt vid anställning, så de inte bygger upp några dåliga vanor. Respondent 6 däremot tror mer på "ekonomiska straff" för att hantera fel och brister på arbetsplatsen, såsom att hålla inne betalningar eller tillämpa vite för att säkerställa att problem åtgärdas.

7 Diskussion

I detta kapitel jämförs resultaten av studien och problemformuleringen försöker besvaras. Likheter och skillnaden i information presenteras och resultat förklaras.

7.1 Reflektioner

En mycket viktig aspekt när det gäller utländsk arbetskraft är kostnaden för att anlita dem. I denna studie har vi valt att inte inkludera skillnader i kostnad och kvalitet, eftersom det skulle göra arbetet för omfattande och brett för den tidsram vi hade. Vi nämner dock detta eftersom det ofta togs upp av de intervjuade. Respondent 2 påpekar att det handlar om pengar, men att användningen av billigare arbetskraft kan leda till ökad övervakning och mindre självständighet på arbetsplatsen jämfört med erfarna arbetare som inte behöver lika mycket styrning. Varken respondent 3 eller respondent 6 håller med om det och anser att både utländsk och svensk arbetskraft är lika kostnadseffektiv och presterar jämförbart.

Det är viktigt att beakta att Sverige för närvarande befinner sig i en lågkonjunktur, vilket kan påverka vissa data och svar i intervjuerna. Det är också svårt att bedöma tillförlitligheten i respondenternas svar. De kan välja att inte svara ärligt eller misstolka frågan, då ett sämre svar kan påverka företaget där de arbetar.

Det finns indikationer på att många företag försöker dölja antalet skador för att byggnationen ska fortgå utan större problem. Detta är inte specifikt riktat mot de som intervjuats. Denna slutsats har dragits under litteraturstudien, särskilt i kapitel 3.5, där den utländska arbetskraften arbetade under en svensk arbetsgivare. De som omkommit tas inte med i statistiken på grund av detta, vilket innebär att mörkertalet antagligen är ännu större än vad som beskrivs under teorikapitlet.

Enkätundersökningen hade en god svarsfrekvens, där hela 63 % av dem som fått enkäten svarade. En anledning till detta kan vara att de tillfrågade hade personliga band till skribenterna och att många enkäter delades ut personligen. Detta gjorde det personligare och lättare för provgruppen att svara. Ett massutskick fungerar sällan bra när det gäller att få en hög svarsfrekvens. En positiv del gällande att få ett så brett perspektiv som möjligt var att de svarande hade olika typer av yrkesroller. Även åldern var spridd, och medelåldern var lägre än förväntat. När det gäller nationaliteten på de svarande blev resultatet mycket ensidigt, då det var övervägande svenskar som svarade. Detta innebär att synvinkeln främst speglar deras perspektiv och inte vad som upplevs av utländsk arbetskraft. Det kan också innebära att svenskarnas svar har en viss fördomsfullhet.

7.2 Hur påverkar språkbarriären säkerheten på byggarbetsplatsen?

Som nämnts i kapitel 6.1, första stycket, svarade enbart 23 % att det brukar vara fem eller fler språk som förekommer på byggarbetsplatserna. På fråga 2 "*Vilka språk brukar detta vara?*", svarade många att ett av språken var slaviska eller baltiska. Då slaviska och baltiska inte är ett språk utan en samling av olika språk borde egentligen det vara en högre procentsats av de som svarade på 3, 4, 5 eller fler språk. Det innebär att det är fler språk, än vad resultatet visar, som talas vid byggarbetsplatsen. Dessutom var många av de som svarade att "det enbart talas ett språk" vid "arbetsplatsen ni arbetar på" tjänstemän, exklusive arbetsledare. Detta kan bero på att många av tjänstemännen arbetar på kontor och att det är möjligt att det enbart talas svenska där, vilket i så fall skulle göra att statistiken inte exakt visar vad frågan skulle besvara. Frågan borde egentligen vara ställd någon i stil med "*Hur många språk burkar talas på byggarbetsplatsen?*" för att få en mer korrekt bild av vad frågan var tänkt att besvara.

När det kommer till hur många språk som talas på en byggarbetsplats visar studien att det är väldigt vanligt att det är fler språk än bara svenska som pratas och används vid byggarbetsplatserna. Dessutom visar studien att det är vanligt förekommande med kommunikationssvårigheter som orsakas på grund av språkbarriären då det inte var någon som svarade att de aldrig upplevt någon form av svårighet med kommunikation på grund av språkbarriären. Dessutom svarade hela 36 % att de upplever kommunikationsbrister på grund av språkbarriären minst varje vecka. Även från litteraturstudien och intervjuerna som gjorts, framkommer att kommunikation på grund av språkbarriären verkar vara ett vanligt förekommande problem och skapar många olika utmaningar.

Enkätundersökningen visar däremot att det verkar vara relativt ovanligt att kommunikationssvårigheter på grund av språkbarriären direkt leder till någon form av skador på byggarbetsplatsen, då bara 13 % svarade "ja" på frågan "*Har någon olycka inträffat på din nuvarande arbetsplats som uppkom på grund av bristande kommunikation, med hänsyn till språkbarriären?*". Dessutom svarade hela 75 % att de aldrig eller enbart några gånger per år hör om olyckor som beror på språkbarriärer. Det kan däremot vara svårt att veta om en olycka sker på grund av språkbarriären och det finns säkert olyckor som sker indirekt på grund av det. Dessutom svarade många att "lära sig svenska" eller "lära sig språket" som en åtgärd på vad som kan göras för att förbättra säkerheten för utländska arbetstagare.

7.3 Vad är skillnaden i arbetskultur mellan utländska och svenska arbetstagare inom byggbranschen?

Resultat från studien visar ganska tydligt att det finns skillnad i arbetskultur mellan utländska och svenska arbetstagare. Tabellen 1 i kapitel 3.6 beskriver tydlig skillnaderna mellan polska och svenska arbetstagare och i enkätundersökningen svarade två tredjedelar (67 %) att det finns en skillnad i kultur mellan utländska och svenska arbetstagare. En stor skillnad är att utländska arbetstagare generellt är sämre på att följa de säkerhetsregler som finns på byggarbetsplatserna. Det handlar framför allt om den personliga säkerhetsutrustningen som skall användas, till exempel hörselskydd, skyddsglasögon och hjälm, men även annan utrustning som fallskydd eller fallsele vid höga höjder. Utländska arbetstagare följer ofta sin chefsinstruktion slaviskt och kommer inte vanligtvis med egna initiativ, det beror troligt på att det finns en rädsla att ifrågasätta osunda arbetsmiljöer vilket ofta beror på att de har dåliga anställningsvillkor.

7.4 Finns det någon skillnad gällande arbetsmiljö mellan utländska och svenska arbetstagare? På vilket sätt?

När det kommer till arbetsmiljö visar vår studie att arbetsmiljön oftast är sämre hos utländska arbetstagare än den svenska motsvarigheten. På frågan om hur arbetsmiljö efterlevs av utländska jämfört med svenska arbetstagare blev resultatet att utländska arbetstagare i genomsnitt fick 1,5 poäng, medan svenska arbetstagare fick 3,5 poäng på en femgradig skala. Resultatet stämmer bra överens med vår egen enkätundersökning där ingen av de frågade upplevde att utländska arbetstagare i genomsnitt följde arbetsmiljöregler bättre än svenska arbetstagare. Däremot finns det såklart undantag, som det som respondenterna 5 och 6 nämner att på deras företag var svenska arbetstagare mer frekvent involverade arbetsplatsolyckor jämfört med utländska arbetstagare. Olyckor som drabbar utländska arbetare beror framför allt på bristande eller inget skydd vid arbete på hög höjd.

I undersökningen av *Byggnadsarbetaren* som nämns i kapitel 3.5, femte stycket, framgick att 90 % av alla utländska arbetsgivare har en liten eller ingen kunskap gällande svenska arbetsmiljölagar. Detta är troligtvis en av faktorerna till varför utländska arbetstagare är sämre på att följa de arbetsmiljöregler som finns, eftersom de inte vet vilka regler som gäller. Det kan även bero på att utländska arbetstagare i jämförelse med de svenska arbetstagarna har mycket sämre arbetsvillkor, både när det kommer till lön och anställningssäkerhet. En annan anledning till att utländska byggfirmor i regel har sämre arbetsmiljö än motsvarande svenska byggfirmor kan, enligt undersökningen, bero på att det finns ett annat säkerhetstänk och ett annat regelverk från landet de kommer ifrån. Med andra ord finns det en annan arbetskultur hos utländska företag än hos de svenska.

7.5 Vilka åtgärder kan vidtas för att förbättra säkerheten för utländska arbetstagare?

Det är mycket utmanande att hitta konkreta lösningar. Arbetsmiljöverket anser att det är svårt att identifiera problemet, men nämner samtidigt en "grå sektor" och föreslår olika åtgärder för att förbättra den. Det blir paradoxalt när de först nämner svårigheten med att identifiera problemet och sedan riktar fokus mot den "grå sektorn". Om identifieringen är problematisk blir förbättringen likaledes utmanande. Arbetsmiljöverket nämner alternativ såsom att specificera ansvarsområden, men förslagen ter sig vaga och oklara och utan tydliga lösningar från dem kommer ingen förbättring att ske. Arbetsmiljöverket har ett stort ansvar när det gäller att identifiera och åtgärda problemen som uppstår med utländsk arbetskraft. En av deras föreslagna lösningar är att förtydliga Bas-Ps uppgifter, vilket liknar respondent 1s åsikt om vikten av rätt team och tillräcklig personal. Men fler anställda innebär högre kostnader och fler arbetsledare som behöver förstå arbetsuppgifterna.

Andra rapporter presenterar mer specifika lösningar, som att vara övertydliga och eventuellt till och med visa arbetsuppgifterna. Men detta är inte hållbart i en tid där byggbranschen alltid är under tidspress. Det kan fungera om det kombineras med tidigare förslag om tydlighet och tillräcklig personal men detta skulle bidra till ökade kostnader. En temporär lösning är att endast anlita företag som kan tillhandahålla en arbetsledare som talar engelska eller svenska för att förklara för övriga arbetsstyrkan. Det är en snabb och beprövad lösning utan specifika kostnader, men är inte långsiktigt hållbar. Respondenterna, och framför allt 5 och 6, betonar vikten av noggrann introduktion till arbetsplatsen och arbetsuppgifterna. Utöver det nämner respondent 6 även möjligheten till ekonomiska incitament.

8 Slutsats

I detta kapitel dras slutsatser utifrån resultatet som framkommit av studien och problemformuleringen besvaras.

8.1 Hur påverkar språkbarriären säkerheten på byggarbetsplatsen?

Slutsatsen på frågan om hur språkbarriären påverkar säkerheten på byggarbetsplatser, kan man säga att kommunikationssvårigheter på grund av språkbarriären är vanliga och handlar framför allt om att det talas väldigt många olika språk på byggarbetsplatsen och att alla inte kan tala det svenska språket. Det sker definitivt olyckor ute på byggarbetsplatser som beror på språkbarriären, det är däremot svårt att se att språkbarriären är ett vanligt problem när det kommer till olyckor. Det går dock att se att det påverkar säkerheten på byggarbetsplatser på olika sätt och bidrar även till att andra parametrar, till exempel påverkas "effektiviteten" negativt av språkbarriären.

8.2 Vad är skillnaden i arbetskultur mellan utländska och svenska arbetstagare inom byggbranschen?

Slutsatsen blir att det finns tydliga skillnader när det kommer till arbetskultur och det handlar framför allt om olika tankesätt gällande säkerhet och vad som prioriteras. Svenska arbetstagare har generellt bättre och mer strikt säkerhetstänk jämfört med utländska arbetstagare. Svenska arbetstagare prioriterar dessutom mer kvalitativa resultat och initiativförmåga medan de utländska istället lägger fokus på att resultatet ska ske snabbt och man följer ofta chefens instruktioner till punkt och pricka.

8.3 Finns det någon skillnad gällande arbetsmiljö mellan utländska och svenska arbetstagare? På vilket sätt?

Slutsatsen som kan dra är att generellt följer utländska arbetare de arbetsmiljöregler som finns sämre än de svenska arbetstagarna med vissa undantag, till exempel på enskilda företag. Troligtvis beror denna skillnad på arbetskultur, sämre arbetsvillkor och ett kunskapsglapp när det kommer till arbetsmiljöregler och rättigheter.

8.4 Vilka åtgärder kan vidtas för att förbättra säkerheten för utländska arbetstagare?

Slutsatsen blir att problem av denna omfattning är mycket svårt att hitta lösningar på, med många faktorer att ta hänsyn till. Men ekonomin är en central faktor inom byggbranschen, och många lösningar innebär ekonomiska utmaningar. Om ekonomin tillåter anpassningar på arbetsplatsen för att lösa problemen, finns det lösningar. Därmed ligger det ett stort ansvar på byggherren att tillhandahålla resurser och ekonomi för att minska problemen. Det är dock oroande att litteraturstudien enbart gav ett fåtal lösningar. Om det inte finns en vilja eller ett uppdrag att hitta lösningar kommer problemet att fortsätta.

9 Förslag till fortsatt arbete

Under arbetets gång blev det tydligt för oss hur stort ansvar byggherren/beställaren har när det kommer till arbetsmiljö samt hur mycket den ekonomiska biten styr. Ett fortsatt arbete på denna studie kan därför vara att göra en djupare undersökning av vilka olika lösningar som finns på frågeställningarna och senare jämföra de olika lösningarna på hur ekonomiskt hållbara och effektiva de är. Detta för att komma fram till vilket lösningsförslag som är det bästa och effektivaste sättet att förbättra säkerheten på svenska byggarbetsplatser.

En annan del av ett fortsatt arbete kan vara att jämföra utländsk arbetskraft kontra svensk arbetskraft ur en mer ekonomisk aspekt. Blir det mer ekonomiskt hållbart, om man jämför samtliga aspekter såsom tid och kvalitet, att använda sig av utländsk arbetskraft?

Referenser

- Andersen, I. (2023). *Offren för hissolyckan i Sundbyberg – det här vet vi*. Byggnadsarbetaren. 19 december. <https://www.byggnadsarbetaren.se/det-har-vet-vi-om-offren-hissolyckan-i-sundbyberg/>. (Hämtad 2024-04-16)
- Andersson, J. Järholm, B. & Järholm, L. (2019). *Arbetsrelaterad dödlighet – delrapport 2*. Arbetsmiljöverket. <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/kunskapssammanställningar/arbetsrelaterad-dodlighet-rap-2019-4-del-2.pdf> (Hämtad 2024-04-17)
- Andrae, C. (2022). *Bilden av Sverige i Baltikum*. Svenska institutet. <https://si.se/app/uploads/2022/10/bilden-av-sverige-i-baltikum.pdf>. (Hämtad 2024-05-14)
- Arbetsmarknadsdepartementet (1977:1160) *Arbetsmiljölagen*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/arbetsmiljolag-19771160_sfs-1977-1160/. (Hämtad 2024-05-14)
- Arbetsmiljöverket. (2021). *Farlig arbetsmiljö och olaglig arbetskraft på byggen*. <https://www.av.se/press/farlig-arbetsmiljo-och-olaglig-arbetskraft-pa-byggen/?hl=Utl%C3%A4ndsk%20arbetskraft%20arbetsmilj%C3%B6%20bygg>. (Hämtad 2024-04-04)
- Arbetsmiljöverket. (2023a). *Föreskrifter*. <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/publikationer/foreskrifter/> (Hämtad 2024-05-14)
- Arbetsmiljöverket. (2023b). *Helårsrapport 2023- Register för företag som utstationerar arbetstagare i Sverige*. <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/rapporter/helarsrapport-2023-register-for-foretag-som-utstationerar-till-sverige.pdf>. (Hämtad 2024-04-17)
- Arbetsmiljöverket. (2023c). *Utstationering*. <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/utlandsk-arbetskraft-i-sverige/utstationering/>. (Hämtad 2024-04-05)
- Arbetsmiljöverket. (2023d). *Posted worker's rights and obligations*. <https://www.av.se/en/work-environment-work-and-inspections/foreign-labour-in-sweden/Posting-foreign-labour-in-sweden/posted-workers-rights-and-obligations/>. (Hämtad 2024-04-04)
- Arbetsmiljöverket. (2023e). *Lagar och andra regler om arbetsmiljö*. <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/lagar-och-regler-om-arbetsmiljo/>. (Hämtad 2024-04-06)
- Arbetsmiljöverket. (2023f). *Byggherren*. <https://www.av.se/produktion-industri-och-logistik/bygg/ansvar-vid-byggnads--och-anlaggningsarbete/byggherren/>. (Hämtad 2024-04-22)

- Arbetsmiljöverket. (2023g). *Samordning så att risker inte uppstår*. <https://www.av.se/produktion-industri-och-logistik/bygg/forebygg-risker-pa-byggarbetsplatsen/samordna-sa-att-risker-inte-uppstar/>. (Hämtad 2024-05-06)
- Arbetsmiljöverket. (2024a). *Fler utstationerade arbetare 2023*. <https://www.av.se/press/fler-utstationerade-arbetare-2023/>. (Hämtad 2024-03-22)
- Arbetsmiljöverket. (2024b). *Antal dödsolyckor bland anställda och egenföretagare/entreprenörer i utländska företag som är verksamma i Sverige men registrerade i andra länder*. <https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/dodsolyckor/tom2023/arbetsmiljostatistik-dodsolyckor-i-arbetet-utland-2008-2023.pdf>. (Hämtad 2024-04-16)
- Arbetsmiljöverket. (2024c). *Byggarbetsmiljösamordnare*. <https://www.av.se/produktion-industri-och-logistik/bygg/ansvar-vid-byggnads--och-anlaggningsarbete/byggarbetsmiljosamordnare/>. (Hämtad 2024-05-14)
- Arbetsmiljöverket. (2024d). *Nya regler för byggherrar, projektörer och byggarbetsmiljösamordnare*. <https://www.av.se/om-oss/regel-och-foreskriftsarbete/regelfornyelse/nya-regler-om-projektering-och-byggarbetsmiljosamordning/>. (Hämtad 2024-05-06)
- Arbetsmiljöverket. (2024e). *Om arbetstidslagen*. <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/lagar-och-regler-om-arbetsmiljo/om-arbetstidslagen/>. (Hämtad 2024-04-22)
- Arbetsmiljöverket. (2024f). *Statistik om dödsolyckor i arbetet*. <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/arbetsmiljostatistik-officiell-arbetskadestatistik/statistik-om-dodsolyckor-i-arbetet/>. (Hämtad 2024-04-06)
- Arbetsmiljöverket. (2024g). *Antal dödsfall i arbetsolyckor efter näringsgren 2014-2023*. <https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/dodsolyckor/tom2023/arbetsmiljostatistik-dodsolyckor-i-arbetet-ngr-2014-2023.pdf> (Hämtad 2024-04-06)
- Aulin, R., & Hansson, B. (2008). *Employing Foreign Workers In Sweden Construction Sector*. In *Contemporary Ergonomics 2008* (pp. 215-220). Taylor & Francis. <https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/5499503/1612448.pdf> (Hämtad 2024-04-05)
- Berglund, L. Johansson, J. Johansson, M. Nygren, M. Rask, K. Samuelson, B. & Stenberg, M. (2017). *Risker och säkerhetsarbete i byggbranschen*. Arbetsmiljöverket. <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/kunskapsammanstallningar/risker-och-sakerhetsarbete-i-byggbranschen-kunskapsammanstallningar-rap-2017-5.pdf>. (Hämtad 2024-05-02)
- Bergsten, A. (2012). *Förstudie om det fortsatta arbetet med utländska företag och arbetstagare*. Arbetsmiljöverket. <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/rapporter/forstudie-arbetet-med-utlandska-foretag-arbetstagare-kunskapsammanstallning-rap-2012-05.pdf>. (Hämtad 2024-05-14)
- Biemer, P. & Lyberg, L. (2003). *Introduction To Survey Quality*. Wiley.

- Boverket. (2020). *Byggherrens ansvar*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/byggprocessen/byggherrens-ansvar>. (Hämtad 2024-04-22)
- Byggföretagen. (2023). *Förvärvsarbete i byggindustrin*. <https://byggforetagen.se/statistik/forvarvsarbetande-i-byggindustrin/#:~:text=Cirka%20295%20000%20personer%20f%C3%B6rv%C3%A4rvsarbetade,2021%20till%20373%20000%20f%C3%B6rv%C3%A4rvsarbetare>. (Hämtad 2024-03-23)
- Byggnadsarbetaren. (2007). *Utländska arbetare har sämre arbetsmiljö*. Byggnadsarbetaren. 20 mars. <https://www.byggnadsarbetaren.se/utlandska-arbetare-har-samre-arbetsmiljo/>. (Hämtad 2024-04-17)
- Byggnadsarbetaren. (2017). *"Fattade inget" Kranförare fick tolkhjälp per telefon*. 27 februari. <https://www.byggnadsarbetaren.se/fattade-inget-kranforare-fick-tolkhjalp-per-telefon/>. (Hämtad 2024-04-18)
- Christensen, N. (2007). *Språkproblem skapar faror på bygget*. Byggnadsarbetaren. april, nr 6. sidan 18-19.
- Davidson, B & Patel, R.. (2019) *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur.
- Ekström, M & Larsson, L (2013) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Studentlitteratur
- EUR-Lex. (2012). *Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt*. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0006.02/DOC_2&format=PDF. (Hämtad 2024-05-14)
- EUR-Lex. (2020). *Fri rörlighet för arbetstagare*. <https://eur-lex.europa.eu/SV/legal-content/summary/free-movement-of-workers.html>. (Hämtad 2024-04-05)
- Europaparlamentet. (2023). *Fri rörlighet för arbetstagare*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/sheet/41/fri-rorlighet-for-arbetstagare#:~:text=Fri%20r%C3%B6rlighet%20f%C3%B6r%20arbetstagare%20har,p%C3%A5%20den%20europeiska%20inre%20marknaden>. (Hämtad 2024-04-04)
- Europeiska kommissionen (2024) *Jordbrukshandel med Efta länder*. https://agriculture.ec.europa.eu/international/agricultural-trade/bilateral-agreements/efta-enp-countries/efta-eea_sv. (Hämtad 2024-05-14)
- Eurostat. (2020). *Ordlista: Europeiska unionen (EU)*. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:European_Union_\(EU\)/sv#:~:text=I%20januari%201995%20tillkom%20tre,blev%20Bulgarien%20och%20Rum%C3%A4nien%20medlemmar](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:European_Union_(EU)/sv#:~:text=I%20januari%201995%20tillkom%20tre,blev%20Bulgarien%20och%20Rum%C3%A4nien%20medlemmar). (Hämtad 2024-04-05)
- Fransson, M. (2017). *Föll 6,5 meter - språket säkerhetsrisk på bygget*. Byggnadsarbetaren. 27 februari. <https://www.byggnadsarbetaren.se/foll-65-meter-spraket-sakerhetsrisk-pa-bygget/>. (Hämtad 2024-04-18)

- Hansson, J. (2006). *Tillvägagångssätt för att höja svarsfrekvensen*. Umeå Center for Evaluation Research.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:564166/FULLTEXT01.pdf>. (Hämtad 2024-05-07)
- ID06. (2024). *Om oss*. <https://id06.se/om-oss/> (Hämtad 2024-05-16)
- Jakhchali, A. Madad Nouri, A. Ogbazghi, S. Sylvén Stålhandske, A. & Vindevall, A. (2022) Kommunikationshinder mellan utländsk arbetskraft och svensk byggledning: *Ett arbete om kommunikation och säkerhet*.
<https://odr.chalmers.se/server/api/core/bitstreams/8431bade-941f-4e2e-926d-36145a5d5611/content>. (Hämtad 2024-04-17)
- Kuppler, T. (2015). *Edgar Schein on the topic of Culture*.
https://www.marcellabremer.com/blog/edgar-schein-on-culture/?doing_wp_cron=1651827498.6033298969268798828125 (Hämtad: 2024-04-17)
- Landguiden. (2023). *Europeiska Unionen*. <https://www.ui.se/landguiden/internationella-organisationer/europeiska-unionen/>. (Hämtad 2024-05-14)
- Lundh, T & Norberg, A. (2021). *Undersökning om konkurrenspåverkan på byggmarknaden inom EU*.
<https://static1.squarespace.com/static/5e52409eb7b4050d431127f0/t/6141d84140adc87c332c361d/1642510943376/Unders%C3%B6kning+om+konkurrens%C3%A5verkan+p%C3%A5+byggmarknaden+inom+EU+-+Thomas+Lundh%2C+Anna-Lena+Norberg+%28September+2021%29>. (Hämtad 2024-04-05)
- MT Kreativa. (2015). *Vad är kultur? Definitioner, dimensioner och värdet av kultur*. <https://www.mt-kreativa.se/vad-ar-kultur/> (Hämtad 2024-04-17)
- Nord, A. & Wagby, S. (2020). *Multikulturell kommunikation på byggarbetsplatsen ur ett säkerhetsperspektiv*.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1455412/FULLTEXT01.pdf>. (Hämtad 2024-05-06)
- Perälä, M. & Weintraub, D. (2024). *Vad avses med kulturer?*. Utbildningsstyrelsen.
<https://www.oph.fi/sv/vad-avses-med-kultur> (Hämtad: 2024-04-14)
- SKR. (2017). *Landstingsanställd personal 2017 – Definitioner och begrepp samt tabellöversikt*. [Definitioner-och-begrepp-kommunalpersonal-2018.pdf \(skr.se\)](https://skr.se/definitioner-och-begrepp-kommunalpersonal-2018.pdf) (Hämtad 2024-05-29)
- Sundqvist, G. (2023). *Arbetsmiljöverkets nya regelstruktur träder i kraft 2025*. SKR.
<https://skr.se/skr/arbetsgivarekollektivavtal/nyhetsarkivarbetsgivarfragor/arbetsmiljoverketsnyaregelstrukturtraderikraft2025.75778.html> (Hämtad 2024-04-23)
- Tonnquist, B. (2004) *Projektleddning*. Stockholm. Bonniers Utbildning.

Trajkovski, S. & Loosemore, M. (2006). *Safety implications of low-English proficiency among migrant construction sites operatives*. Intl Journal of Project Management, 24, 446-452

Bilagor:

Bilaga 1

Frågeformulär

Hej!

Vi är två studenter (Gustaf & Viktor) som studerar till byggingenjörer på Lund Tekniska Högskola. Vi skriver vårt examensarbete om *“Hur utländsk arbetskraft påverkar säkerheten på byggen i Sverige”*.

Vi gör en undersökning genom att skicka ut denna enkät för att bilda en uppfattning hur byggbranschen ser på utmaningarna som kommer med utländsk arbetskraft.

Med utländsk arbetskraft menar vi personer utan svensk medborgarskap som arbetar i Sverige. Denna arbetskraft har olika bakgrunder, inklusive kultur, språk, yrkeserfarenhet och utbildning.

Denna enkät är helt anonym och du behöver inte redovisa ditt namn eller vilket företag du arbetar på. Svara kort.

Yrke/position: _____

Nationalitet: _____

Ålder: _____

1. Hur många språk brukar talas på arbetsplatserna ni arbetat på?

1	2	3	4	5 eller fler

2. Vilka brukar dessa språk vara?

–

–

3. Hur frekvent får du höra, både från nyhetsartiklar och kollegor, om olyckor på byggarbetsplatser som orsakas av språkbarriärer?

Varje dag	Varje vecka	Någon gång i månaden	Någon gång om året	Aldrig

4. Har du upplevt svårigheter med kommunikationen, på grund av språkbarriärer, på arbetsplatsen?

Varje dag	Varje Vecka	Någon gång i månaden	Någon gång om året	Aldrig

5. Hur ofta upplever du att kommunikationen, på grund av språkbarriären, påverkar säkerheten på arbetsplatsen?

Aldrig	Ibland	Ofta

6. Har någon olycka inträffat på din nuvarande arbetsplats som uppkom på grund av bristande kommunikation, med hänsyn till språkbarriären?

Ja	Nej

7. Finns det resurser på arbetsplatsen som kan användas för att minimera risken för missförstånd på grund av språkbarriären? T ex att arbetsberedningarna också finns i bildformat.

Ja	Nej	Ja, men behövs mer

8. Hur bra, enligt dig, följer utländska arbetstagare arbetsmiljöreglerna i förhållande till svenska arbetstagare?

Mycket sämre	Sämre	Lika bra	Bättre	Mycket Bättre

9a. Upplever du att det finns kulturella skillnader mellan utländska och svenska arbetstagare, med tanke på säkerheten på arbetsplatsen?

Ja	Nej

9b. Om JA, på vilket sätt?

10. Vilka åtgärder kan vidtas för att förbättra säkerheten för utländska arbetstagare på svenska byggarbetsplatser

Bilaga 2

Dessa bilagor är sammanfattningar av intervjuerna som utförts både fysiskt på plats och digitalt på *Teams*. De spelades in och transkriberades, sedan skrevs en sammanfattning för att det skulle bli kort och koncist. Två intervjuer är med en respondent och två stycken är med två respondenter. Detta utfördes för att få med en större bild då alla har olika bakgrunder, ålder och positioner i företagen de jobbar för.

Intervju 1

Anledningen till att företag anställer utländsk arbetskraft diskuterades under intervjun och respondent 1 tror att de lägre lönerna i hemländerna och de lägre kostnaderna på papperet är de avgörande faktorerna. Han noterar dock att det finns risker med detta, såsom bristande säkerhetsmedvetenhet och kulturella skillnader som påverkar hur säkerhetsregler följs på arbetsplatsen.

Respondenten 1 fortsätter att förklara att han just nu arbetar med ett företag som har utländsk arbetskraft, och att de jobbar i 14-dagars intervaller. Kommunikationen kan vara utmanande, och det finns problem med att säkerställa att arbetsplatsens säkerhetsregler följs. Han nämner även att alkoholrelaterade incidenter numera är sällsyntare inom byggbranschen, vilket han ser som en positiv trend, då det tidigare varit väldigt vanligt att alkohol konsumeras under arbetstid. Det är nu mer sällsynt med alkoholrelaterade incidenter bland både utländska och svenska arbetare, vilket respondenten anser var en väldigt positiv trend.

Respondenten 1 påpekar att det är viktigt att alla arbetare förstår och följer de arbetsmiljölagar och regler som finns, men tvivlar på att alla verkligen har den kunskap som krävs. Dessutom prioriterar många arbetare att göra sitt jobb och få ut sin lön utan att lägga ner mer tid på att utbilda sig gällande vilka regler som finns.

Respondenten 1 nämner dessutom att branschen har sett en ökning av allvarliga arbetsolyckor, vilket han tror är kopplat till stress, dåliga kontrakt och användningen av oseriösa företag. Han tar upp hissolyckan i Sundbyberg, där flera personer dog på grund av brister i arbetsmiljön från ett oseriöst företag. Han betonar vikten av att vara strikt när det gäller säkerhetsregler och att stänga ner arbetsplatser om det behövs för att garantera säkerheten. Han tycker att branschen behöver vara mer konsekvent och våga agera för att förbättra säkerheten, även om det kan innebära att stänga ner ett jobb tillfälligt för att lösa säkerhetsproblem. Vidare förs det en diskussion mellan intervjuaren och respondenten gällande vikten av att alla arbetare, oavsett nationalitet, följer säkerhetsregler och att branschen behöver bli mer konsekvent för att förhindra olyckor och främja en säker arbetsmiljö. Intervjuaren uttrycker en uppfattning att det råder bristfällighet inom branschen, vilket respondenten håller med och menar att det är viktigt att ha rätt team och tillräckligt med personal (beroende på projektets storlek) för att kunna säkerställa säkerheten. Han nämner att större företag har fler resurser och personal än vad han har tillgång till, vilket kan påverka effektiviteten.

Det diskuteras vikten av att alla visar ett engagemang för att skapa en säkrare arbetsplats samt att alla arbetare måste förstå allvaret i de säkerhetsregler som finns. Även om inte någon dör på arbetsplatsen betonas det att det finns juridiska konsekvenser för de ansvariga. Han betonar vikten av att agera strikt, för att undvika farliga situationer. Därefter nämner han att arbetarna måste vara engagerade och förstå vikten av att göra rätt från början.

Respondenten menar att utländska arbetare blir mer benägna att ignorera de säkerhetsföreskrifterna om inte platsledningen är konsekvent med att säga ifrån när sådant märks och varnar för kaos om inte reglerna följs strikt. Han förespråkar premiering av arbetare som tar säkerhetsaspekter på allvar och betonar att språkbarriären inte får vara en ursäkt för bristande säkerhet. Med premiering syftar respondenten på att ge bonusar på lönen säkerhetsreglerna efterföljs för att motivera arbetarna att ta sitt arbete på allvar.

Intervjuaren och respondenten diskuterar utmaningarna med att locka duktig arbetskraft om lönerna inte är tillräckligt attraktiva och respondenten menar att det kan bli ett stort dilemma när konjunkturen vänder. Han förklarar att det är viktigt att företagen prioriterar bra löner och goda arbetsförhållanden för att behålla kompetens och undvika oseriösa aktörer.

Intervju 2

Intervjun började med att diskutera de utmaningar som språkbarriären innebär på en arbetsplats, där han menar att kunna kommunicera på svenska är viktigt för integrationen med kollegorna. I början fungerade han som tolk till sina kollegor, men blev senare mer involverad i arbetsledningen på grund av att han behärskade språket. Han förklarar att språkbarriärer kan leda till bristande säkerhet på byggarbetsplatsen, vilket i sin tur kan bidra till arbetsolyckor. Han förklarar att det kan skapa problem när bara en person på arbetsplatsen kan språket, eftersom det kan leda till att säkerhetsinstruktioner och regler inte förstås av alla.

Respondenten medger att språkbarriärer kan göra det svårare att säkerställa fullständig förståelse av säkerhets- och arbetsinstruktioner, men att det också handlar om att anpassa sig till olika arbetskulturer och arbetsmetoder som kan vara annorlunda i utländska företag jämfört med inhemska svenska företag. Han noterar att det finns en skillnad i arbetskultur mellan Ukraina och Polen respektive Sverige, och förklarar att Sverige har striktare regler kring säkerhet, även om han ibland kan tycka att det överdrivet med alla kurser och certifikat som krävs.

Intervjun gick sedan vidare med att diskutera de ekonomiska aspekterna av att anställa utländsk arbetskraft. Respondenten förklarar att även om, att använda utländsk arbetskraft ofta ses som ett billigare alternativ, menar han att det ibland kan leda till ökad övervakning och styrning från arbetsledningen. Detta då de arbetar mindre självständigt, vilket kan leda till en ökad kostnad.

Slutligen diskuteras arbetsförhållanden på byggarbetsplatser, särskilt med avseende på utländska arbetare. Respondenten betonar vikten av att alla följer säkerhetsreglerna och är kritisk mot nyutbildade arbetsledare, då de ofta saknar förståelse för de regler som finns. Han menar att det finns behov av både bättre utbildning och kommunikation för att förbättra säkerheten, framför allt när det kommer till utländska arbetstagare. Han menar att hårdare krav från beställaren måste till, för att säkerställa att säkerhetsföreskrifterna efterlevs. Slutligen poängterar han vikten av att ha respekt för erfarenhet och expertis hos dem som arbetar på byggplatserna.

Intervju 3

Respondent 4 berättar om sin karriär inom byggbranschen. Han började som betongarbetare och murare, sedan övergick han till att bli snickare. Han har arbetat som arbetsledare under sex månader för att sedan bli platschef och har nu varit det i 20 år.

Respondent 3 börjar med att förklarade att det är vanligt förekommande med utländska arbetstagare på byggen där han som han är involverad i, men att de ofta är anställda hos svenska företag. Vilket även respondent 4 håller med om och säger att utländska arbetare alltid varit närvarande på hans byggarbetsplatser, oavsett i vilken stad han arbetat i.

Respondent 3 nämner sedan att det finns kommunikationsutmaningar, med tanke på språkbarriären, som påverkar produktionen och säkerheten, när det kommer till utländska arbetare. Däremot anser han att de förekommer utländska arbetare som presterar bättre än svenska arbetstagare, när det kommer till produktivitet. Det är därför viktigt att utländska arbetstagare får jämförelsebara arbetsvillkor med deras svenska motsvarighet, framförallt när det kommer till lön och arbetsmiljö. Respondent 4 betonar vikten av att ha minst engelsktalande personer som förstår sig på byggindustrin väl för att undvika missförstånd, när instruktioner om vad som ska göras ges. Även respondent 3 delar med sig av åsikten gällande hur viktigt det är att det finns minst en engelsktalande arbetare och kräver ofta det för att underlätta kommunikationen. Respondent 4 förklarar att det har varit en enorm förbättring under de senaste 20 åren på just den fronten.

När det kommer till säkerheten på byggarbetsplatsen, menar respondent 3 att entreprenören har ett stort ansvar att vara noga med säkerhetskontroller samt föra protokoll och betonar vikten av att upprätthålla säkerhetsstandarder och att skapa en säker arbetsmiljö för alla arbetare. Respondent 4 betonar vikten av att ha en säker arbetsplats och förklarar att konsekvenserna av att inte följa säkerhetsreglerna kan leda till allvarliga arbetsskador. Han menar att säkerheten aldrig får kompromissas med och att det är viktigt att vara konsekvent med tillsägelser om att säkerhetskraven inte följs. Respondent 4 menar att utländska arbetare är mer följsamma när det gäller säkerhetsregler och att de tar sitt arbete på stort allvar.

Båda respondenterna 3 och 4 betonar vikten av att göra en ordentlig introduktion för nya arbetare på byggarbetsplatser. De betonar att det är viktigt att det görs direkt, så att snickarna inte bygger upp några dåliga vanor.

Intervju 4

När det kommer till utmaningarna gällande språkbarriärer, förklarar båda respondenterna att det är vanligt med bristande kunskap om svenska arbetsmiljöregler bland utländska arbetare, som troligtvis beror på att det inte kan språket. De förklarar att vissa företag har krav på en engelsktalande ledning och anser att det är rätt väg att gå. Respondent 5 påpekar däremot att det inte är vanligt att språkbarriären påverkar säkerheten, men föreslår att en lösning kan vara översätta arbetsmiljödokument till olika, för att underlätta för utländska arbetstagare att inhämta kunskap gällande svensk arbetsmiljö. Respondent 6 menar att det har varit en ökning av kraven på säkerhetsutbildning för utländska arbetare de senaste 5-7 åren, vilket har skapat en positiv trend. Han nämner också att det görs kontroller av löner och arbetsvillkor genom att övervaka kollektivavtal, men att detta kräver resurser.

Fortsättningsvis förklarar respondenterna 5 och 6 att de inte märker någon större skillnad i säkerhetsmedvetenhet mellan olika grupper, men påpekar att vissa uppgifter ibland kan glömmas bort eller falla mellan stolarna utan att det är avsiktligt. De nämner att det har varit utmaningar med att säkerställa ekonomiska resurser för skyddsanordningar och att säkerhetsutbildning har förbättrats.

När det kommer till arbetskultur, i form av säkerhet, mellan svenska och utländska arbetare har respondenterna 5 och 6 olika åsikter. Den ena antyder att svensk arbetskraft har varit involverad i fler arbetsplatsincidenter än utländska arbetare, enligt statistik på deras byggarbetsplatser. Medan den andra påstår att utländsk arbetskraft har sämre arbetskultur när det gäller just säkerhet. Däremot förklarar respondent 6 att det ofta inte märks någon skillnad i kvalitet mellan det arbete som utförts av utländsk kontra svenska arbetstagare. De nämner också att vissa yrkesgrupper som arbetar på hög höjd kan ha en vana att vara mindre försiktiga, men detta kopplas inte nödvändigtvis till deras ursprung eller anställningsform.

Avslutningsvis påpekar de behovet av ekonomiska resurser för att göra dessa kontroller och att ansvaret ligger på beställarna att ställa högre krav. De avslutar med att diskutera olika möjliga åtgärder för att hantera fel och brister på arbetsplatsen, såsom att hålla inne betalningar eller tillämpa vite för att säkerställa att problem åtgärdas.